

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

„Het Koloniaal belang
is een algemeen
Nederlandsch belang”.

Opgericht door Kolonel
G. E. V. L. van Zuylen,
21 Maart 1900.

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . . } HEULSTRAAT 17, DEN HAAG.
INLICHTINGDIENST . . . . . } TELEFOON 4519.

KOLONIAAL

ARBEIDS- EN INFORMATIE-BUREAU „OOST EN WEST”:
TIJDELIJK HEULSTRAAT 17, DEN HAAG, TEL. 4519.

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN
moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden
aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

Voor Administratie en Verandering van Woonplaats wende men zich tot
den Administrateur: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519.
Voor Advertentiën tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20,
Telefoon intercomm. 2793, beiden DEN HAAG.

M. J. ANTONISSEN, Firma S. LIESTING

Opgericht 1842

Handel in FRANSCH COGNAC's, LIMONADE SIROPEN en BUITENLANDSCHE LIKEUREN.

Hoofdkantoor: WAGENSTRAAT 144a, Telef. H. 900

Filialen:

FRED. HENDRIKLAAN 87, hoek v. W. v. Dijkveldstr. Tel. Schev. 315
LAAN VAN NIEUW OOST-INDIË 61, Tel. H. 6305
PRINS HENDRIKSTRAAT, hoek v. Kinsbergenstr., Tel. H. 6204
PAUL KRUGERLAAN, hoek Steinlaan, Tel. H. 1660.

INHOUD: Lezingen. — Eerste Koloniaal Onderwijs-
Congres. — Suriname. — Wat de Inlander zegt. —
Wat de Chinees vertelt. — Van Vreemde Koloniën.
— Oost- en West-Ind. Lit.-Overzicht. — Leestafels.
— Mededeelingen. — Naamlijst van nieuw toege-
reden leden.

VEREENIGING „OOST EN WEST”.

Afdeeling 's-Gravenhage.

LEZING van den Heer L. M. F. PLATE,
Assist.-Resid. m. v., op Vrijdag
22 September a. s., in de „Oranje Socie-
teit”, Prins Hendrikplein, aanvang 8 uur,
n. m. Onderwerp: De Koppensnellers van
Zuid-Nieuw-Guinea, met lichtbeelden.

Toegangskarten voor leden van de
Vereeniging met familie van Maandag 3
September af verkrijgbaar bij den Secretaris,
Laan van Meerdervoort 187, van 10-12 en
van 2-4 uur.

Afdeeling Amsterdam.

LEZING van den Heer L. M. F. PLATE,
Assist.-Resid. m. v., op Vrijdag
29 September a. s. in „American Hotel”
(ingang Marnixstraat) Amsterdam. Aan-
vang 8 uur. Onderwerp: De Koppensnellers
van Zuid-Nieuw-Guinea, met lichtbeelden.
Leden hebben vrijen toegang met een Dame.

Eerste Koloniaal Onderwijs-Congres.

(Slot).

De namiddagzitting van den 2en dag, onder voorzitter-
schap van den heer Dr. C. J. Vinckesteijn, was ge-
wid aan de behandeling van vraagpunt V:

Moet het M. U. L. O. in Ned.-Indië alleen
zijn eindonderwijs, of behoort het ook te
zijn voorbereidend onderwijs?

Hoe moet dit onderwijs zijn ingericht?

Prae-adviseurs waren: H. Colijn, Lid Eerste Kamer
Staten-Generaal (alleen voor de eerste vraag); J. den
Hollander, onderwijzer bij het M.U.L.O. in N.-I.;

J. Jonkers, Ind. Leeraar M. O.
Aan de prae-adviezen is ontleend:
Prae-advies Colijn.

Moest de hierboven gestelde vraag uitsluitend beant-
woord worden van uit onderwijs-technisch gezichtspunt,
dan zou het antwoord luiden: Eene inrichting van eind-
onderwijs, die op de lagere school volgt, streeft er naar
een afgerond geheel te geven, waarbij het vak-onderwijs,
in zij middelbaar of hooger, zich kan aansluiten. Zij
beoogt in een zeker aantal jaren een compleet geheel van
algemeene ontwikkeling te geven, dat past bij het peil
van de te volgen vakstudie. Een zoodanige onderwijs-

inrichting nu tevens te doen dienen tot voorbereiding
van verder reikend onderwijs van dezelfde geaardheid,
schijnt in het algemeen weinig verdedigbaar.

Maar in Indië is dit vraagstuk niet uitsluitend en zelfs
niet in de eerste plaats een onderwijs-technisch vraagstuk.
Het is niet te veel gezegd, wanneer men staande houdt,
dat onze onderwijs-politiek in Indië in de komende jaren
vooral beschouwd moet worden als onderdeel van de
algemeene staatkunde. De organisatie van het onderwijs
is daar in de eerste plaats een algemeen staatkundig
vraagstuk en eerst daarna onderworpen aan de eischen
van de onderwijs-techniek.

„Voor alle dingen” — zoo schreef Prof. Snouck
Hurgronje in het Sept.-nummer van de Gids van
1908 — „is noodig, dat wij met kracht aansturen op de
vorming van een breede schare van modern ontwikkelde
Inlanders, die de leiders en voorlichters van hun volk
kunnen worden.”

En het is dan ook deze zijde van het onderwijs-vraag-
stuk, die in de eerste plaats onze aandacht vraagt.

Met de Holl.-Inlandsche school, als inrichting van
lagere onderwijs voor Inlanders, die in eenigerlei richting
voortgezet algemeen vormend onderwijs wenschen te ont-
vangen, is een doeltreffend fundament gelegd.

Nu komt men voor de vraag te staan hoe het middel-
baar onderwijs in Indië moet worden ingericht om te
voorzien in de behoeften van de beide bevolkingsgroepen:
van Europeanen en Inlanders.

En dan begin ik met te wijzen op twee kardinale
fouten, die ons huidig middelbaar onderwijs in Indië
aankleven: het wordt op te weinig plaatsen gegeven en
het voldoet niet aan de behoefte van de Indische maat-
schappij.

De tegenwoordige H.B.S. voldoet niet, daar reeds van
de tegenwoordige bezoekers valt aan te toonen, dat slechts
een zeer kleine minderheid de 4e en 5e kl. doorloopt.

Groote behoefte blijkt te bestaan aan voortgezet onder-
wijs, dat ongeveer overeenkomt met onze H.B.S. met
3-jarigen cursus, welk onderwijs echter, om zuiver
practische redenen, het karakter van M.U.L.O. behoort
te blijven dragen.

De Indische maatschappij — althans het overgrote
deel harer leden — heeft behoefte, niet aan een enkele
H.B.S. maar aan een op vele plaatsen bestaande
M.U.L.O.-school, welke ongeveer geeft wat een H.B.S.
met 3-jarigen cursus verschaft.

Op deze laatste heeft zij voor haar goedkoopte, zoodat
zij op veel meer plaatsen kan worden opgericht, en ook
haar karakter van lagere school, zoodat het onderwijs
gemakkelijker gevolgd zal kunnen worden door die breede
schare van leerlingen, voor wie het tegenwoordig mid-
delbaar onderwijs, blijkens de resultaten, zoo weinig
geëigend schijnt.

De H.B.S. zou dan moeten worden gereorganiseerd
in dier voege, dat de eerste leerjaren der H.B.S. geheel
komen te vervallen.

Men krijgt aldus een H.B.S. die niet aansluit aan de
gewone lagere school (plus wat Fransch), maar aan de
nieuwe M.U.L.O.-school.

Van uit die M.U.L.O.-school kan dan ook de Inlander:
1e dingen naar de verschillende betrekkingen, waarvoor

geen bepaalde vakstudie vereischt wordt; 2e toelating
krijgen tot de opleidingsscholen voor ambtenaren, rechts-
kundigen, dokter-djawa, enz.; 3e naar de tot 3 jaren
ingekrompen H.B.S. overgaan.

Voor de Inlandsche maatschappij is aan deze regeling
nog dit voorstel verbonden, dat de kinderen niet reeds
op jeugdigen leeftijd uit hun eigen omgeving worden ge-
rukt, maar tot hun 15e of 16e jaar onderwijs kunnen ont-
vangen te midden van die omgeving en de opvoeding daar-
mee veel meer haar nationaal karakter behoudt.

Deze stellingen werden reeds in 1910 door prae-adviseur
verdedigd en worden ook gesteund door het rapport van
de in 1915 door de Regeering ingestelde commissie ter
bestudeering van dit vraagstuk.

Prae-advies den Hollander.

De H. B. S. voldoet niet. De Indische maatschappij
heeft noodig een school van voortgezet onderwijs, die 1e
aansluit bij de lagere school, 2e een eenvoudiger pro-
gramma heeft dan de middelbare school, 3e goedkoopt
is voor de ouders en voor de gemeenschap. Deze school
is gevonden in de M. U. L. O.-School.

Er is echter nog een leemte te bespeuren: de M. U.
L. O.-School sluit wel aan bij de Europeesche lagere
school en de Holl. Chinese school, maar niet bij de
Holl. Inlandsche school. Voor de leerlingen van laatst-
genoemde school is nog een voor-cursus aan de M.U.L.O.-
school verbonden, omdat zij de Holl. taal nog niet vol-
doende machtig zijn. Dit is verkeerd; beter ware de
Holl. Inlandsche school met een studiejaar te verlengen,
zoodat zij direct aansloot.

Op de gestelde vraag geeft adviseur het antwoord: Het
M. U. L. O. zij ingericht als eind-onderwijs met een geheel
afgerond leerplan. Wil men het tevens doen dienen als
overgang tot vak- of middelbaar onderwijs, dan moeten
deze zich aan M. U. L. O. aansluiten; dit mag niet gaan
ten koste van de hoofdtaak van het M. U. L. O., n. l.
te zijn afgerond eind-onderwijs voor de groote schare van
leerlingen, die geen hooger gaand onderwijs begeeren.

Prae-advies Jonkers.

Elk onderwijs, dat als eind-onderwijs is bedoeld,
kan tevens dienen als voorbereidend onderwijs.
Waar het in de gestelde vraag op aan komt is uitgedrukt
door het woord behoort. De vraag is niet of het M. U.
L. O., dat als eind-onderwijs is bedoeld, ook voorbereidend
onderwijs kan zijn, maar behoort te zijn.

Is M. U. L. O. eind-onderwijs, dan is men geheel
vrij in de keuze der leervakken en het bepalen van den
duur, gedurende welken het onderwijs zal worden gegeven.
Men heeft alleen rekening te houden met de reeds ver-
kregen ontwikkeling en bepaalt verder waarmee die ver-
kregen kennis zal worden uitgebreid.

Geheel anders wordt de inrichting van het M. U. L. O.,
indien het dienst zal doen als voorbereidend onder-
wijs. Dan is men noch vrij in de keuze der vakken,
noch in het bepalen van den duur van het onderwijs.
Men moet niet alleen naar beneden, maar ook en vooral
naar boven kijken en zich telkens afvragen, welke voor-
bereidende ontwikkeling vordert het vak, dat later onder-
wezen zal worden.

Het M. U. L. O. was in Indië tot 1914 eind-onderwijs;
ook toen in April 1910 de M. U. L. O. eindexamens

Hoff. van H. M. de Koningin.

O. C. L. VOSVELD,

Opticiën - Instrumentmaker.

Korte Poten 42 - Tel. 3957 - Den Haag.

Hoff. van H. M. de Kon.-Moeder

werden ingevoerd, waarvan de diploma's toegang gaven tot verschillende scholen. Want het onderwijs aan de M. U. L. O. inrichtingen werd niet met het oog op de hogere onderwijs-inrichtingen vastgesteld en ingrijpend geregeld, maar behield het karakter van eindonderwijs.

Maar in 1914 onderging het M. U. L. O. een groote verandering. De M. U. L. O. scholen werden toen vooraf bestemd ook tot opleidingsscholen voor hogere vakscholen. De vraag, of M. U. L. O. ook voorbereidend onderwijs behoort te zijn, werd daarmede voor N. I. door de Regeering beantwoord met „ja”.

Adviseur acht dit verkeerd en is van oordeel, dat het M. U. L. O. moet zijn eindonderwijs dat wel voorbereidend onderwijs kan zijn, maar dit niet behoort te wezen, althans niet met het oog daarop moet worden ingericht. Wil men voor de hogere onderwijs-inrichtingen steunen op de M. U. L. O. scholen, dan is daartegen niet het minste bezwaar, mits de vakschool en ook de middelbare school begint, waar de M. U. L. O. school is geëindigd. Maar geen ingrijpende maatregelen met het oog op die hogere onderwijsinrichtingen.

Wat de inrichting der M. U. L. O. scholen betreft, zou adviseur zijn voor het bestaan van twee soorten van die scholen. De eene soort — geheel ingericht als thans — aansluitende bij de Europeesche lagere school en de Holl.-Chineesche school. De andere — nieuw te stichten — soort aansluitende aan de Holl. Inlandsche school. Op deze laatste soort scholen zouden moeten worden onderwezen: Maleisch, Nederlandsch, Fransch, Engelsch, Wiskunde, Natuurkennis, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Handteekenen, Boekhouden en Gymnastiek.

De heer F. W. Stapel zou op de gestelde vraag willen antwoorden: spiegelt u aan het middelbaar onderwijs in Nederland. Toen het werd ingevoerd, was het gedacht als eindonderwijs voor jongelieden, die niet verder wilden studeren; dus als eindonderwijs. Langzamerhand is men grooter waarde gaan hechten aan het eindexamen H.B.S. en het ook gaan aannemen als sleutel voor hogere studie; zoodat thans al 90 pCt. van de H. B. Scholieren doorstudeeren. Het M. O. is dus afgeweken van zijne bestemming en roept om reorganisatie.

Niettegenstaande deze waarschuwing wil men in Indië met het M. U. L. O. in dezelfde fout vervallen.

De opleiding van de M. U. L. O.-onderwijzers wijst op de bestemming van het M. U. L. O. als eindonderwijs. De onderwijzers hebben een akte L. O. en zijn dus ongeschikt om middelbaar onderwijs te geven. Het M. U. L. O. kan dus nooit twee studie jaren van de H. B. S. vervangen.

Het M. U. L. O. moet dus eindonderwijs zijn en voor de opleiding voor de vakscholen moeten H. B. S. met 3-jarigen cursus worden ingesteld.

Kwam het plan Colijn tot uitvoering, dan zou dit een ramp zijn en voor het M. O. en voor het M. U. L. O.

De heer J. C. Wirtz constateerde, dat de heer Colijn ten onrechte, als niet-vakman, eenigen schroom heeft uitgesproken om in deze kwestie advies uit te brengen. Ten onrechte, want de onderwijs-mannen moeten juist goed luisteren naar hetgeen niet-vakmannen zeggen, mits zij zelven beoordeelen wat van die adviezen nuttig is. Dit belet, dat het onderwijs een afgesloten kaste gaat vormen, zeer ten nadeele van zich zelve.

Spr. zou den mannen, die hier invloed kunnen uitoefenen willen toeroepen: Het onderwijs in Nederland is een eeuwenoude instelling, waarin niet veel te veranderen is. Neem die instelling goed in oogenschouw, vooral om te zien hoe men het niet moet doen.

En dan zou spr. willen zeggen: Al wat volgt moet beginnen met de vraag wat er is. Wat komt, moet gebouwd worden op het bestaande fundament. Men moet niet beginnen met een onderstelling. Als men dat voor oogen houdt, zal het onderwijs in Indië worden opgebouwd op een breeden nationalen grondslag.

Dr. Z. Kamerling verklaarde zich een tegenstander van te veel schematiseren. Uit de ervaringen van het M. O. hier te lande is nog een andere conclusie te trekken dan de heer Stapel deed, n.l. dat men niet te veel moet reglementeren. Spr. is er daarom tegen om vast te stellen, dat M. U. L. O. in Indië moest zijn eindonderwijs. Voor de minder begaafden zij het eindonderwijs, voor de meer-begaafden voorbereidend onderwijs. Met reglementaire bepalingen, die in de toekomst remmende bepalingen kunnen zijn, zij men voorzichtig.

Mejuffrouw Cohen Stuart vond, dat blijkens de prae-adviezen bij de vraag M.U.L.O. of M.O. zich dezelfde moeilijkheden voordeden als hier te lande. Spr. is van meening, dat voor kinderen van 12—15 jaar M. U. L. O. beter is dan M. O. en zou daarom er voor zijn om de lagere klassen van de H. B. S. in te richten als M. U. L. O.-klassen. Hier te lande kan dat niet meer, maar in Indië gelukkig nog wel.

De voorzitter dankte de inleiders en sprekers, in het bijzonder de eerste dame, die het podium betrad en sloot de zitting.

In de ochtend-zitting van den derden congresdag, onder voorzitterschap van Dr. N. Adriana, werd behandeld vraagpunt VI:

Hoe moet het onderwijs voor meisjes, behorende tot de niet-Europeesche bevolkingsgroepen, worden ingericht?

Welke plaats behooren bij dit onderwijs in te nemen: eensdeels de inheemsche talen, ook het Chineesch en Arabisch, anderdeels het Nederlandsch?

Zijn voor dit onderwijs internaten noodig? Zoo ja, op welken gronslag?

Is het gewenscht meisjes uit de niet-Europeesche bevolkingsgroepen tot onderwijzeressen op te leiden?

Zoo ja, hoe moet dit geschieden?

Prae-adviezen werden uitgebracht door den heer A. Limburg, Arr. schoolopziener, oud-Direct. der kostendagschool voor dochters van hoofden en aanzienlijken te Tomohon en mejuffrouw M. S. vander Willigen, Ind. onderwijzeres M. O.

Prae-advies A. Limburg.
Prae-adviseur heeft zijn beschouwingen samengevat in de volgende stellingen:

1. Er bestaat aan onderwijs voor meisjes nog geen door de Inlandsche bevolking zelf als zoodanig gevoelde behoefte.

2. De volksoontwikkeling zal van bovenaf moeten worden aangevat.

3. Het onderwijs zal moeten worden geschoeid op Europeesche leest, zonder dat het een imitatie mag worden van ons Europeesch onderwijs.

4. Het Nederlandsch moet voertaal zijn bij het onderwijs.

5. De Inlandsche talen nemen in het leerplan slechts een bescheiden plaats in.

6. Aan scholen voor vreemde Oosterlingen mag eigenlijk eerst worden gedacht, wanneer wij ten opzichte van den Inlander aan onze verplichtingen hebben voldaan.

7. Internaten zijn het aangewezen hulpmiddel ter bereiking van ons doel, tenminste wat de hogere klassen der Inlandsche maatschappij betreft.

8. Het internaat moet zooveel mogelijk een afspiegeling zijn van het gezin.

9. De leiding ervan mag alleen aan de besten uit de besten worden toevertrouwd.

10. Coëducatie is, vooralsnog tenminste, voor Indië niet gewenscht.

11. Voor het volksonderwijs aan Inlandsche meisjes zullen Inlandsche onderwijzeressen noodig zijn.

12. De opleiding dier onderwijzeressen moet zich richten naar den aard der scholen, waarvoor zij bestemd zijn, en onder Europeesche leiding staan.

Aan het prae-advies van Mej. vander Willigen ontleenen wij:

Het volk van Indië moet niet alleen worden onderwezen, maar ook opgevoed.

Die opvoeding kan de school maar voor een klein gedeelte geven; zij moet beginnen in het huisgezin, aan moeders schoot.

De Inlandsche vrouw, zooals zij nu in het algemeen is, kan niet de opvoedster zijn van haar kinderen. De Javaan, die zich ontwikkelt, voelt spoedig die leemte in zijn maatschappij en dringt zelf aan op de opvoeding zijner dochters. De gelegenheid voor de meisjes om onderwijs te genieten moet dus worden uitgebreid.

De opvattingen van de Inlandsche maatschappij verzetten zich tegen coëducatie, vooral voor meisjes boven 10 of 12 jaar. Een der voornaamste eischen is dus: aparte meisjesscholen. Het meisjessonderwijs mag niet geschoeid zijn op de leest van dat voor jongens; jongensonderwijs is niet geschikt voor welk meisje ook en allerminst voor het Inlandsche meisje. Daarom moet het door vrouwen op vrouwelijke wijze worden opgevoed en dat kan alleen gebeuren op meisjesscholen.

Opdat het onderwijs zich het best zal aanpassen en de beste vruchten zal afwerpen, moet het praktisch zijn: het moet zich aansluiten bij de positie, die de meisjes in het maatschappelijk leven zullen innemen. Het moet niet een nabootsing worden van het onderwijs aan jongens en niet overheerscht worden door de examen-idee.

Zooveel mogelijk dient eenheid in het onderwijs te bestaan, maar men moet toch rekening houden met de verschillende standen en landaarden. Het kind van den landbouwer heeft niet dezelfde opleiding noodig als de regentsdochter; er moeten dus volksscholen en andere scholen zijn. Aan het verschil van landaard zou kunnen worden tegemoet gekomen door op de volksscholen Inlandsche onderwijzeressen te benoemen uit de streek, waarin de school wordt opgericht. Daartoe is het noodig, dat er kweekscholen voor onderwijzeressen komen. Als overgangsmaatregel moeten de kweekscholen voor onderwijzers voor de meisjes openstaan.

De taal is het middel om meer eenheid te brengen onder de verschillende volken van den archipel. Nederlandsch zou kunnen worden de omgangstaal van de ontwikkelde, Maleisch die voor de volksklasse.

Het ware dus gewenscht, dat er 2 soorten van lagere meisjesscholen werden opgericht: A. scholen voor meisjes uit de volksklasse, B. scholen voor de dochters van de meer-ontwikkelde.

Op de scholen A. met een leerplan als van de z.g. Ka-boepatenscholen, zou Maleisch de voertaal moeten zijn. Op de scholen B. parallel loopende met de Inl. scholen 1e kl., Nederlandsch. Het onderwijs op laatstbedoelde scholen zou moeten aansluiten bij het M. U. L. O.

Deze scholen geven een afgerond geheel van kennis, voldoende voor de vrouw uit den middenstand in het algemeen. Maar een groot deel der meisjes zal verder willen gaan, b.v. 10. meisjes uit de hogere standen, 20. meisjes, die zich bekwaamen willen voor het een of andere beroep of het een of andere vak.

Voor de 1e soort zou ik opgericht willen zien scholen van voortgezet onderwijs met internaten, geschoeid op de leest der tegenwoordige Kartinscholen. Het daaraan ver-

De Haagsche Commissiebank

37-39 Prins Hendrikstraat - - - 's-Gravenhage.

Effecten - Coupons - Beleening

Prolongatie - Deposito - Cèques

Safe-Inrichting.

C. J. WEGENAAR,

ARTS.

Inwendige en Tropische Ziekten.

Spreekuur 1—2 uur 's nam.

Verhulststraat 47. :: Den Haag.

TELEFOON 205.

Instituut ROELIJN

Jan v. Riebeeckstraat 88 - 's-Gravenhage

Eigenares en Directrice: Mejuffr. J. ROELIJN.

Machineschrijven

Stenografie

Talen

Boekhouden

PROSPECTUS OP AANVRAGE. . . . .

. . . . . GRATIS VERKRIJGBAAR

Middelbare School v. Handel en Administratie,

LAAN v. MEERDERVOORT 104 - 's-GRAVENHAGE.

EXTERNAAT en INTERNAAT.

AFD. A. **Bijzondere Middelbare Handelsschool** met als onderbouw eene H. B. S. met 3 j. cursus. Bij beschikking van Z. Exc. den Min. van Binnenl. Zaken **gelijkgesteld** met de openbare handelsscholen te Amsterdam, Rotterdam, etc.

AFD. B. **Bijzondere Hogere Burgerschool met 5-jarigen cursus.** Eveneens officieel als zoodanig erkend. De 1e en 2e klasse van de beide richtingen vallen samen, zoodat over de keuze Handelsschool of H. B. S. 5-j. c. eerst beslist behoeft te worden na het afloopen der 2e klasse.

De school wordt ook door Meisjes bezocht. Prospectus en inlichtingen bij den Directeur

F. TIJMSMA.

MAGAZIJN VAN

Heerenhoeden en Pelterijen,

EDUARD PELGER,

Prinsestraat 35 - Den Haag,

Telefoon No. 3902.

bonden internaat zou noodig zijn i.e. omdat, vooral in den aanvang, slechts een beperkt aantal scholen kunnen worden opgericht, zoodat vele leerlingen van andere plaatsen moeten komen; 2e. en vooral ter wille van de karaktervorming der leerlingen.

De 2e soort zal na het doorloopen van de lagere school, de M. U. L. O.-school moeten volgen. Afzonderlijke M. U. L. O.-scholen voor meisjes, die het leven in moeten als zelfstandige werksters, acht ik niet noodig. Waar echter het werkprogram dier scholen zoo uitgebreid is en eenige vakken bevat, die zulke meisjes niet noodig hebben, zouden zij daarvan kunnen worden vrijgesteld.

Na de M. U. L. O.-school kan het meisje kiezen, voor welk beroep of vak zij zich wil bekwalen. Daarom zouden er moeten zijn speciale kweekscholen voor Inl. onderwijzeressen en scholen voor verpleegsters en vroedvrouwen, terwijl alle vakscholen voor jongens voor haar open moeten staan.

De heer J. Th. Gerlings was het met mej. v. d. Willigen eens, dat het meisjesonderwijs algemeene ontwikkeling moet beoogen en geen examen-africhting.

Een andere groote vraag is: tot welke lagen van de maatschappij wil men met dit onderwijs doordringen? De adviseurs verschillen hierin van opvatting: de heer Limburg wil slechts de hoogere standen van dit onderwijs doen profiteren; mej. v. d. Willigen wil ook de lagere standen bereiken. Ook hierin is spr. het met laatstgenoemde eens en de statistieken geven haar gelijk. Ook in de lagere standen wordt de behoefte aan meisjesonderwijs gevoeld; alleen, het gebrek aan middelen en vooral aan onderwijskrachten dwingt tot beperking. Het is een gebiedende eisch, dat de Regeering deze kwestie ter hand neemt.

De heer Ratulangie kwam op tegen enkele stellingen van den heer Limburg. Indien men de statistieken raadpleegt, komt men tot de conclusie, dat ook in de lagere volksklasse wel degelijk om meisjesonderwijs wordt gevraagd. De heer Limburg is tegen coëducatie; spr. is er voor. De gronden, die ertegen worden aangevoerd, zijn niet bewezen.

De heer R. M. Suardhy Surjaningrat bracht hulde aan de opvattingen van mej. v. d. Willigen. Spr. was ook van oordeel, dat het onderwijs alle lagen der maatschappij moet bereiken. De opheffing van een volk komt toch door onderwijs aan de vrouwen. Spr. pleitte ook voor internaten bij de verdere opleiding, maar voor internaten zonder godsdienstonderwijs; de godsdienst blijve uit de school.

Mevrouw K a n d o u kon alleen spreken over de Minahassa. Daar neemt de vrouw niet de lage plaats in, welke men zich wel voorstelt. Zij wordt er geheel als de gelijke van den man beschouwd; het Minahassische woord voor echtgenoot beteekent „kameraad“. De goede verhouding dreigt echter verloren te gaan. De jonge mannen gaan het land uit om verschillende onderwijsinrichtingen te bezoeken en zich een hoogere ontwikkeling te verwerven. Als zij terugkomen vinden zij in de vrouwen van het land niet meer de kameraad; deze zijn achtergebleven. Dit belemmert de goede verstandhouding in het huwelijk en het is noodig, dat ook de meisjes gelegenheid krijgen een hoogere algemeene ontwikkeling te verwerven.

De heer C. L e k k e r k e r k e r kon zich niet vereenigen met de idee van een geheel afzonderlijke opleiding voor meisjes. De tegenzin van de Inl. maatschappij tegen coëducatie geldt alleen voor meisjes boven 12 jaar. Spr. zou dus wenschen coëducatie op de gewone lagere scholen, afzonderlijke meisjesscholen voor verdere ontwikkeling. Bovendien is er voorloopig niet aan te denken om voor lagere meisjesscholen voldoende onderwijzeressen te krijgen.

Mevrouw S i t i S o e d a r i droeg haar pleidooi in het Maleisch voor, dat door den heer Suardhy in het Nederlandsch werd overgezet. Spr. had met groot genoegen gezien, dat op dit congres ook de belangen van het Inlandsche meisje werden behartigd. Zij kende alleen de Javaansche toestanden en zou ook die alleen bespreken.

De Javaansche heeft behoefte aan ontwikkeling. In de eerste plaats om een goede vrouw te kunnen zijn van den zich meer en meer ontwikkelenden Javaanschen man en daardoor te voorkomen, dat deze een levensgezelling zoekt van anderen landaard, maar daarna ook om een goede opvoedster van hare kinderen te kunnen zijn. Het onderwijs aan de vrouw beteekent de verheffing van heel het volk.

Het onderwijs in de algemeene vakken moet ongeveer gelijken tred houden met dat der jongens, waarbij dan nog enkele vrouwelijke leervakken zouden moeten komen.

De voertaal op de lagere scholen zij de landstaal of het Maleisch; voor verdere ontwikkeling is het Nederlandsch noodig.

Bij deze verdere ontwikkeling zijn internaten aan te bevelen, maar daar moeten de leerlingen hetzelfde leven leiden als in het Javaansche gezin. Daartoe is het noodig, dat de internaten staan onder leiding van beschaafde Inlandsche vrouwen. Heeft men om de eene of andere reden een Europeesche leidster, dan moet deze toch een Inlandsche helpster naast zich hebben.

Nimmer mag het Javaansche meisje andere dan Javaansche gewoonten aannemen. Hierbij houde men echter rekening met de tijdsomstandigheden. Wat er slecht is in onze adat, dat moet worden verworpen, wat er goed in is behouden, wat minder goed is verbetering ondergaan.

Verder zijn er Inlandsche onderwijzeressen noodig, hoe

meer hoe beter, want de Javaansche vrouwen zijn geboren onderwijzeressen.

Spr. eindigde met de volgende roerende woorden: Mijnheer de voorzitter, aan het slot bidden wij, dat wij zullen krijgen wat wij zoo gaarne wenschen. Op ons staart Kartini; haar geest bescherm ons.

De heer R a s s a t bestreed eveneens de stelling van den heer Limburg als zou er geen behoefte aan meisjesonderwijs bestaan in de lagere standen.

De heer Mr. J. H. A b e n d a n o n gaf als zijne meening te kennen, dat het er weinig toe doet, of wij voor of tegen coëducatie zijn; de vraag is, hoe de Inlandsche maatschappij er over denkt, en die is er — vooralsnog tenminste — beslist tegen, vooral voor meisjes boven de 12 jaar.

Verder moet de opleiding tot ondergrond hebben, de positie van de vrouw in de Inlandsche maatschappij te verbeteren; zij moet niet onder den man staan, maar naast hem.

De tijd moet voorbij zijn, dat het Inl. meisje alleen voor het huwelijk wordt bestemd. Zij moet vrij zijn om niet te huwen en daartoe in staat worden gesteld door opleiding voor verschillende vakken.

De heer mr. P. H. F r o m b e r g bestreed de stelling van den heer Limburg wat betreft het onderwijs aan Chineesche meisjes.

Nadat de prae-adviseurs hadden gerepliceerd, werd de ochtendzitting gesloten.

De namiddag-zitting, onder voorzitterschap van mr. J. H. A b e n d a n o n, werd bestemd voor de behandeling van vraagpunt VII:

Moet aan onderwijzers, behorende tot de niet-Europeesche bevolkingsgroepen, eene ruime plaats worden toegekend, ook bij 't onderwijs, dat gegeven wordt met het Nederlandsch als voertaal?

Is hun opleiding, met steun van staatswege, ook in het moederland gewenscht?

Op welke wijze behoort deze opleiding te worden geregeld?

Prae-adviseurs: Baginda Dahlan Abdullah, maleisch onderwijzer; Th. J. A. Hilgers, oud-Ind. onderwijzer; D. Koelewijn, Dir. van de Prot. Zendingsschool van Inlandsche onderwijzers te Djokjakarta; Pater F. G. J. M. van Lith, Apost. Missionaris, Dir. van de R. K. Kweekschool te Moentilan.

Aan het prae-advies Baginda Dahlan Abdullah ontleenen wij:

Waar in de eerste tientallen van jaren niet gedacht kan worden aan Inlandsche onderwijzers op de M. U. L. O.- en M. O.-scholen, kan men zich bij de behandeling van vraag I bepalen tot het lager onderwijs.

Het dessa-onderwijs kan ook geheel buiten beschouwing blijven. Het eerste onderwijs aan Inlandsche kinderen mag alleen door Inlanders gegeven worden. Dit geldt eveneens voor de 2e kl. scholen.

We komen dan aan de 1e kl. of Holl. Ind. scholen.

In Nederland is men er van teruggekomen om het onderrecht in een vreemde taal op de scholen te doen geven door leeraren, afkomstig uit het land waar die taal inheemsch is. Men heeft begrepen, dat een Holl. leeraar beter de moeilijkheden begrijpt, waarmede de leerlingen bij de studie te kampen hebben en hen in het Hollandsch duidelijker dan in de vreemde taal punten, die hun duister zijn, kan verklaren.

Welnu, dit geldt eveneens voor het onderwijs in het Nederlandsch aan Inlandsche kinderen. Dit onderwijs moet dus steeds worden gegeven door Inl. onderwijzers.

Bij het onderwijs in andere vakken, waarbij het Nederlandsch de voertaal is, komt het veel voor, dat de leerlingen hunne lessen van buiten leeren, omdat zij niet voldoende Nederlandsch kennen om het onderwezen te begrijpen. Dit moge de kennis van het Nederlandsch ten goede komen, het vak waar het om gaat lijdt er onder. De onderwijzer moet dan in staat zijn den gedachtengang van zijn leerlingen te begrijpen en zijn onderwijs in het Maleisch kunnen verduidelijken. Waar het Nederlandsch voertaal moet zijn, is het dus toch gewenscht dat op de lagere scholen ook die vakken door Inlandsche onderwijzers worden onderwezen.

Aan de onderwijzers, behorende tot de niet-Europeesche bevolkingsgroepen, moet dus een zeer ruime plaats worden toegekend, ook bij het onderwijs met Nederlandsch als voertaal.

Maar dan moeten die onderwijzers grondiger geschoold zijn dan de tegenwoordige over het algemeen zijn. Zij moeten niet alleen de moeilijkheden begrijpen, welke zich bij het leeren van het Nederlandsch voor den Inlander opdoen; zij moeten het Nederlandsch volkomen beheerschen. Hiertoe is men alleen in staat, wanneer men geruimen tijd „leeft“ in een omgeving, waarin uitsluitend die taal gesproken wordt. Dit is niet het geval op een Indische kweekschool, waar men buiten de lesuren weer Maleisch of Javaansch spreekt. Dit is alleen mogelijk op een kweekschool in Nederland zelf. Een opleiding in Holland is dus gewenscht; het is nauwelijks noodig op te merken, dat die slechts met steun van staatswege kan geschieden.

Wanneer in de toekomst de geünificeerde Indische lagere school, eenmaal abiturienten zal afleveren, of wanneer de leerlingen der op hooger plan gebrachte Inlandsche school, bij het verlaten dier school, vrijwel gelijkwaardig zullen zijn in kennis met de abiturienten der Europeesche lagere school, dan zullen zulke jongelieden

G. JANSSEN ^{v/h} Janssen & Coenen

DEN HAAG,
v. Merlenstraat 79,
Tel. 6388.

AMSTERDAM,
Tel. N. 1339.

Oost- en West-Indische Uitrustingen.

Leverancier van verschillende Stoomvaartlijnen.

ZUSTER J. C. ARBOUS

Chir. Pédicure.

Massagebehandeling ter voorkoming van
winterhanden en -voeten.

SCHUIJTSTRAAT 21.

SPREEKUR 2-4.

Sigaren Ex- en Import-Maatschappij

voorh. L. LANGE.

Leverancier van Z.K.H. PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN
HERTOG VAN MECKLENBURG, ENZ.

Lange Voorhout 86.

's-Gravenhage.

Speciale verpakking voor de Tropen.

HOOGFIJNE LICHT BREMER SIGAREN .....
..... GEIMPORTEERDE HAVANA SIGAREN

Kledingmagazijnen P. VAN DEN BRUL

AMSTERDAM

DEN HAAG

GRONINGEN

HOORN

LEEWARDEN

HILVERSUM.

ONZE GEMAAKTE

HEEREN-, JONGEHEEREN-
en KINDERKLEEDING

is BEKEND SOLIDE en munt
uit door Eleganten Pasvorm
en KEURIGE AFWERKING

Kleedmakerij van den eersten rang

Olympia Theater.

Prins Hendrikplein 3. Telefoon 9521.

Directie: ARTHUR DE HAAN.

Vanaf Vrijdag 15 September 1915

De Purper Iris

De Grootte Serie Film, de grootste en de
meest interessante, welke ooit in
Nederland werd vertoont.

De Lengte van deze film is:

5000 Meter in 12 Acten.

De vertoening geschiedt in 2 achtereenvolgende
weken.

De eerste 6 Acten van 8 tot 14 September

De laatste 6 Acten van 15 tot 21 September

De Inhoud van deze film wijkt af
van elk tot nog toe vertoond
genre, zóó rijk, zóó afwisselend, zóó grootsch.

Een film voor elk
publiek.

Reeds nu ondervindt men, dat deze taal er zich beter toe leent dan het Maleisch of Javaansch bij de gedachtenwisseling over meer ingewikkelde onderwerpen.

III. Het onderwijs op de Holl. Inlandsche scholen moet gelijk zijn aan dat van de Europeesche lagere scholen 1e kl. met een landstaal of het Maleisch.

Daardoor kan aan de specifiek Inlandsche behoeften worden voldaan, terwijl aansluiting kan worden verkregen met voortgezet en hooger gaand onderwijs.

IV. Bij het onderwijs vanwege de Christelijke Zending ten behoeve van Mohammedaansche bevolkingsgroepen moet godsdienst worden uitgesloten.

Het is sommigen Mohammedaanschen ouders onverschillig of hun kinderen Christelijk onderwijs krijgen, maar de meesten hebben daartegen groot bezwaar.

Het zou daarom raadzaam zijn, dat van Regeeringswege scherp werd toegezien, dat aan kinderen van Mohammedanen, die, wegens gebrek aan Gouvernements-onderwijs, genoodzaakt zijn om gesubsidieerde Zendingsscholen te bezoeken, direct of indirect geen Christen godsdienst-ideeën worden bijgebracht.

V. Het M.U.L.O. moet zijn eind- en voorbereidend onderwijs.

Voor hen, die met het eind-diploma M.U.L.O. bij verschillende takken van Gouvernements- of particulieren dienst een voldoende bestaan kunnen vinden, zij het eind-onderwijs.

Maar het M.U.L.O. moet ook een voorbereiding zijn voor de opleiding tot Inl. ambtenaren, artsen, rechtskundigen, veeartsen, enz.

VI. Het onderwijs voor meisjes dient hetzelfde te zijn als voor jongens, met toevoeging van de vrouwelijke handwerken.

In beginsel is aangenomen, dat het wenschelijk is, dat meisjes, die de puberteit hebben bereikt, de gemengde scholen verlaten. Zij dienen echter nog verder te kunnen leeren. Daarvoor zijn meisjesscholen noodig.

Als er genoeg lagere meisjesscholen zijn, is het niet noodig om daaraan internaten te verbinden; maar wel aan scholen van voortgezet onderwijs, die beheerd moeten worden door geschikte Europeesche dames. De inrichting daarvan kan zijn als bij de kweekscholen voor Inl. onderwijzers.

Het is gewenscht om Inl. meisjes op te leiden tot onderwijzeressen, op denzelfden voet als de onderwijzers.

VII. Op scholen, waar geen Nederlandsch wordt geleerd, moeten zooveel mogelijk Inlandsche onderwijzers worden te werk gesteld; en op die, waar bij het onderwijs het Nederlandsch als voertaal wordt gebruikt, zij die in het bezit zijn van Europeesche onderwijzersacten, zoowel Europeanen als Inlanders.

Ten einde deze in voldoende aantal te krijgen, moet men aan de eischen der Inlandsche onderwijzers toegeven.

Inlanders moeten evenals Europeanen steun krijgen om zich in Nederland voor onderwijzer te bekwalen op de daar bestaande kweekscholen voor onderwijzers.

G.

Suriname.

In „De Amsterdamer” van 9 September een tekening van Braakensiek over de benoeming van den nieuwen Gouverneur van Suriname. Gouverneur Staal, in ambts-costuum, met een reusachtigen pennehouder (ouderwetse schacht) in de hand en een fleschje inkt aan den bovensten knoop van zijn vest hangend, stokpaardje rijdend op een kantoorwagentje. Onderschrift: „Een Staal-tje” van Bureaucratie.”

Pen en inkt zal de nieuwe Gouverneur zeker niet kunnen missen, maar vermoedelijk zal een van de redenen van blijdschap over zijne benoeming wel zijn, de wetenschap ontsnapt te zijn aan den eindeloozen paperassenwinkel, die op zoo'n departement door de handen van den Secretaris-Generaal gaat. Na een reis over den oceaan zal de nieuwe bewindsman wel allerminst lust gevoelen zich dadelijk in de paperassen te begraven. Bekend als hij is met den gang van zaken in de kolonie, is het waarschijnlijk dat hij beginnen zal met veel aan de beslissing van de hoofden van departementen over te laten, ten einde zich te ontlasten van allerlei kleine, maar tijdroovende bemoeiingen. De Gouverneur zal al zijn tijd noodig hebben voor het groote werk dat er te doen valt.

Het belangrijkste vraagstuk dat op oplossing wacht, is zeker wel het arbeidersvraagstuk, arbeiders n.l. voor den grooten landbouw. Van dezen tak van bedrijf hangt de welvaart der kolonie af. De creolen-bevolking is te klein om in de behoefte te voorzien en vertoont ook weinig neiging tot den plantage-arbeid. De verkrijging van arbeiders uit onze Oost-Indische koloniën schijnt met groote moeilijkheden gepaard te gaan. Ons wil het te schijnen, dat de emigratie van Java naar Suriname nooit op behoorlijken voet te regelen zal zijn, nu dit niet gelukt is onder het bestuur van den heer Idenburg, die zoo goed bekend was met de noden van Suriname. Zooals wij onlangs mededeelden, heeft de Britsch-Indische Regeering in beginsel een einde gemaakt aan de emigratie van Britsch-Indiërs onder contract. Aan de koloniën, die in onze arbeidskrachten uit Britsch-Indië verkrijgen, is een tijdruimte van 5 jaren gelaten om tot een nieuwe regeling te geraken. Voor Suriname zal het zaak zijn in dien tijd een zoo groot mogelijk aantal arbeiders aan te voeren, zooals hoogst waarschijnlijk de Britsch West-Indische koloniën, die in hetzelfde geval verkeerden als Suriname, zullen doen.

De Regeering neme deze zaak zoo spoedig mogelijk en krachtig ter hand. De opbloeiende koffie-cultuur, die waarschijnlijk veel kapitaal naar de kolonie zal trekken, zal veel handen noodig hebben. Vindt zij die niet, dan wordt zij in haar ontwikkeling gestoord en verliest Suriname voor de zooveelste maal een goede kans. Te verwachten is het ook dat na den oorlog de bacove-cultuur opnieuw ter hand genomen zal worden. Ook deze cultuur vereischt veel handen, die er niet zijn.

Wij zeiden hier boven, dat de creolen-bevolking tot plantage-arbeid weinig neiging vertoont. Onze lezers zullen zich wellicht herinneren, dat wij het eenigen tijd geleden hadden over het verschaffen van werk aan creolen-jongens op eenige plantages. Wij juichten dit zeer toe en spraken de hoop uit dat de Surinaamsche pers deze belangrijke proefneming niet uit het oog zou verliezen. In „De West” nu vinden wij een belangrijk artikel over de proefneming op een der plantages, n.l. „Jagtlust”. Het Steuncomité te Paramaribo, dat geen raad wist met de vele werkloozen ten gevolge van den oorlog, dirigeerde den stroom naar de plantages. Op een gegeven oogenblik had men op „Jagtlust” tachtig creolen-jongens aan het werk. Hiervan verliet een dertigtal om allerlei redenen de plantage. Om aan velerlei bezwaren een einde te maken besloot de directie der plantage om den jongens driemaal per dag eten te verschaffen. De jongens waardeerden de moeite die men nam om voor hen te zorgen. Maar de uitgaven vielen niet mede. Bij de stijgende prijzen werd het voortdurend moeilijker om den jongens den kost te geven voor de 40 cent, die zij daarvoor per dag moesten bijdragen. Toch werd de zaak voortgezet, zolang het aantal boven de veertig bleef.

Maar plotseling verminderde het aantal belangrijk, waarop men de proef moest staken. Bij de liquidatie bleek een deficit van f100 aanwezig, dat door de plantage werd bijgepast.

Verschillende oorzaken hadden tot de plotselinge vermindering van het getal jongens medegewerkt. Op de plantage vond een diefstal plaats, waarin eenige der jeugdige arbeiders betrokken waren. Van de andere jongens, die niet in den diefstal betrokken waren, trokken sommigen zich de zaak erg aan. De slechte daad van enkelen dreigde de gansche Jagtlust-brigade, zooals de jongens zich zelfden noemden, in opspraak te brengen. Ook verandering van werk was oorzaak dat sommige jongens wegtrokken. Bij het bezoek van den redacteur van „De West” waren er nog maar 12 over. Toch verklaarde de directeur dat hij de proef geenszins als mislukt beschouwde. Over het twaalfstal is hij bijzonder tevreden. Zij zijn uitstekende arbeiders geworden, die bij taakwerk gemakkelijk anderhalve taak verrichten. Dit twaalfstal beschouwt de directeur als de kern, die voor uitbreiding vatbaar is.

„De West” eindigt het verslag van het bezoek aldus:

„Wij stellen ten slotte vast, dat de directeur van Jagtlust, op grond zijner ervaring, de opleiding van jeugdige creolen tot goede plantage-arbeiders zeer goed mogelijk acht. De plantages kunnen op die wijze weder de leerschool worden voor de opleiding van degelijke landbouwers, die later als zelfstandige settlers zich vestigen op perceelen. De toekomst onzer creolen-bevolking ligt niet in de bosschen, maar in den landbouw.”

Hoe belangrijk ook deze proefneming zijn moge, de oplossing van het arbeidersvraagstuk voor den grooten landbouw kan zij niet brengen. Deze blijft afhankelijk van den aanvoer van werkkrachten van buiten.

WAT DE INLANDER ZEGT.

Beloofte maakt schuld. Reeds een paar jaren geleden — alzo Tjiptomangoen Koesoemo in de „Voortpost” — toen de heer Pleyte nog een onbekende grootheid was, en de heer de Waal Maleijt de lakens uitdeelde in het ministerie van Koloniën, werden wij gepaard met de belofte van een soort van zelfbestuur, hoezeer dat zelfbestuur dan ook wezen zou een, dat onder opzicht staat van de Nederlandsche Kamer en niets mocht doen of beslissen dat maar in de verste verte zou kunnen schaden het belang van het moederland, dat is Nederland. Toen was het in Indië nog pais en vree. De Inlandsche bevolking dacht er nog niet aan, dat het tot hare burgerschapsrechten zou kunnen behooren, mede eigen lot te bestemmen. Onze grootvaders, onze vaders en zelfs wij zijn immers tot heden ten dage onmondig gehouden. Waartoe zou 't dienen, dat onze kinderen mondig worden? Veel is sinds gebeurd, veel water naar zee gestroomd. Er zijn menschen verbannen, een ander ministerie nam de plaats in van Z.E. de Waal Maleijt, enz., enz., waarbij niet te vergeten, dat de Indische Beweging is gegroeid. Niet gegroeid is echter Nederlands belofte. Het is bij een belofte gebleven en zal in de eerste jaren wel een belofte blijven. Daarvoor staat ons bôrg de mentaliteit van den huidige minister van Koloniën, die meer in Zwitserland verblijft dan in Z.E.'s departement. De Indische beweging is echter zooals gezegd gegroeid. In groote kringen wordt de behoefte gevoeld aan medezeggenschap in het bepalen van wat door den staat behoort te worden gedaan om zijn leven te verzekeren, dank zij de voortdurende propaganda der revolutionaire partij. Bewijzen? Op de jaarvergaderingen der verschillende proletarische vereenigingen zooals de Sarikat Islam, Insulinde en I. S. D. V., staat op het programma Koloniale Raad of Indisch Parlement als een onderwerp, dat bespreking zal vinden.

BEËEDIGD EXPERT.
Inkoop van Oud-Indische Brillanten,
Paarlen, Juweelen, enz.
N. BLOM,
Nieuwe Heerengracht 25. Tel. Interc. 8320.
AMSTERDAM.

A. KOGELS & ZOON

Prinsestraat 52-56 - Tel. 2825. - Den Haag.

Nieuwste modellen
LINCOLN SHOES

Fantasie
Laarzen en
Schoenen.

Wekelijksche
verzending naar de
Tropen.

Vraagt onze volledige Catalogus.

American Hotel - Amsterdam

Hotel en Café-Restaurant 1e Rang.

Schoonste Ligging - Moderne Inrichting
Electrische Verlichting - Centrale Verwarming
Electrische Personenlift

Omnibus aan 't Station - Matige Prijzen

A. W. VOLMER, Directeur.

Tel. Interc. 4737.

Code 5th Edition A. B. C.

Laat Uwe woning Electrisch Verlichten

(hetzij voor eigen rekening of voor
rekening der Centrale)

bij de

N.V. Electro-Technisch Bureau

v.h. W. HAAXMAN & Co.,

gevestigd te AMSTERDAM, Singel 176.

Bijkantoren: DEN HAAG, Piet Heinstraat 29.

NIJMEGEN, Ziekenstraat 2.

ZEIST, 2e Dorpsstraat 32a.

INGENIEURSBEZOEK GRATIS.

LUXE BROODFABRIEK PAUL C. KAISER

HOFLEVERANCIER

Verlangt Gij heerlijk croquant Brood, vraagt dan ons

FRANSCH BROOD
WEENER BROOD

VERKOOPHUIS

GR. HERTOGINNELAAN 103-105-107

Tramhalte 7 en A DEN HAAG
halte Valeriusstraat

Eenig adres voor hen die zich goed
en voordeel van nieuwe of Tweede-
hands Meubelen willen voorzien. — —

DAGELIJKS (ook des Zondags) GEOPEND
— van 10 tot 4 uur. —

Indiërs! een goede raad is altijd op zijn plaats. Nu niet springen als een kikker, doch vooruit gekropen als een slak. De Regeering weet het best, wat jellui voegt en wat niet!

Klachten uit de Vorstenlanden. De „Locomotief” schreef: Onder de lagere priajies in onze veste (Djokdjakarta) heerscht momenteel ontevredenheid naar aanleiding van de nieuwe atoeran (regeling) in zake de traktementen. Zooals wij onlangs meldden krijgen de priajies thans in plaats van apanagegelden maandelijksche traktementen overeenkomstig de opbrengsten hunner vroegere apanagegelden. Ook op de priajies in den kraton wordt deze atoeran toegepast, en vele priajies krijgen nu een maandelijksch traktement van 2 à 3 gulden, hetgeen, zooals wel te begrijpen is, volstrekt niet voldoende is om er van te leven.

Dit is echter nog niet alles. De uitbetaling van de traktementen geschiedt op zulk een moeilijke wijze, dat velen het de moeite niet waard achten het kleine bedrag te ontvangen. Aan het begin van de maand moeten de priajies zelf hun traktement ten huize van den Prins Mangkoebomi en Prins Ngabei komen halen. Doch eerst ontvangen de hoogere priajies hun traktement en daarop volgen de lagere priajies; komt iemand te laat, dan moet hij een maand wachten, en eerst de volgende maand krijgt hij zijn traktement dubbel. Het gebeurt wel eens, dat een priajie dagen achtereen elken morgen van 7 uur 'smorgens tot 5 uur 'snamiddags voor het huis van den Prins Mangkoebomi moet blijven zitten, om op zijn beurt te wachten. — Tot zoover het blad, alzo de „Voorpost”. — Hoogstwaarschijnlijk weet de Resident van Djokdja daarvan officieel niets af, aangezien de priajies toch niet durven klagen, evenmin als de priajies in de Gouvernementslanden over onregelmatigheden bij de uitbetaling van salarissen in de kaboe-patens. Dat de belanghebbenden zoo lang op het hun toekomende moeten wachten, is wel treurig. De Pangerans Mangkoebomi en Ngabei zijn toch geen adjunct toewan Allah, dat zij iets dergelijks niet verkiezen te coupeeren. De Sultan heeft evenwel in zijn dienst den heer John Israël voor de geldzaken. Waarom dezen niet opgedragen, de tractementen der priajies op tijd en zonder een cent koerang uit te betalen?

Vrouwelijke Inlandsche Artsen. Gravin van Limburg Stirum, echtgenote van Z. E. den Landvoogd, heeft toegestemd Beschermvrouwe te worden van de school tot opleiding van vrouwelijke Inlandsche arts, m.a.w., dat zij de belangen van het onderwijs zal bevorderen. Vrouwelijke Inlandsche arts zijn hard noodig met het oog op het groote aantal geboorten en om de talloze doekens van verschillende landaarden te verdringen. Een vrouwelijke Inl. arts is toch meer waard dan de meeste doekens, die immers geen opleiding genoten hebben. („Pembrita Betawi”).

Op de Hoogere Burgerschool te Bandung zijn dezer dagen bevorderd van de 1e naar de 2e klasse de Inlandsche meisjes R. A. Siti Hadidjah en Soeprapti. (Id.)

Nieuwe Inlandsche Vereenigingen. Volgens de „Bintang Soerabaja” is te Koewoe onder Semarang opgericht de vereeniging „Pangrekso Boedirahajoe”, die wekelijks een blad uitgeeft de „Loeas Pemandangan”, ter bevordering van de belangen van Koewoe, vroeger behoord hebbende tot het vorstendom Mendang Kamoelan. Deze vereeniging wil ook zorg dragen voor het onderhoud van de oudheidkundige voorwerpen, die zich daar bevinden. Te Koewoe werd ook opgericht een ambacht- en teekenschool; dit is wel een bewijs van den vooruitstrevenden geest, die daar onder de Inlanders heerscht, zegt de schrijver.

Te Tjabak, bij Blora, is een vereeniging opgericht onder de Inlandsche ambtenaren van het Boschwezen om te strijden tegen hen, die aan gila hormat lijden (hoogheidswaan). Onder den naam van Mardi Oetomo wil zij ook een actie voeren tegen de houtvesters die de hormat overdrijven. Deze vereeniging wil ook aandringen op verbetering der traktementen en zal ook een orgaan uitgeven.

In Djokdjakarta is volgens de „Kaoem Moeda” op een anderen grondslag een Inlandsche vereeniging opgericht voor en neder die dievengilde. Zij draagt den naam van de „Nisto Oetomo” (de uitverkorenen onder de verschoppelingen). Zij, die bewijzen geleverd hebben van geschiktheid voor het plegen van kleine dieverijen (ngoetil), zakkenrollen (njobrot), straafroof enz., worden als lid aangenomen. Het doel van deze vereeniging is de leden te helpen om, als zij door de politie worden opgevat, van een veroordeeling af te komen, dan wel hun daarna geldelijk eenigszins tegemoet te komen. De president is een zekere Setropejok, die te Ngambengan woont. Bedoelde hulp wordt o.m. als volgt verleend: A. wordt aangehouden, omdat hij een kain gekaapt heeft. B. een medelid, staat er vlak bij, dat A. met de kain door de politie wordt aangehouden, en verklaart terstond, dat de kain eigenlijk zijn kain is, waarmee hij A. heeft uitgezonden om die te verpanden. Voor alle zekerheid verzoekt hij den politiemann de kain te mogen bezichtigen. Hij krijgt die in handen en gaat er mee van door. Hij is niet te vinden. In elk geval verdwijnt de kain als overtuigingsstuk. A. wordt dan bij gebreke van het overtuigingsstuk voor de rol of het landgerecht vrijgesproken.

De kain en andere op deze wijze verkregen artikelen, worden bij den president (genoemden S. P.) gebracht en verzameld, welke later geleidelijk door

handlangers, waaronder bakoels (koopvrouwen) verkocht worden. De opbrengst wordt volgens een bepaald tarief onder de deelgerechtigden verdeeld. — De schrijver concludeert, dat er dus vooruitgang bestaat niet alleen op het terrein van zedelijkheid en ontwikkeling, maar ook op het gebied van slechtheid. Waartoe dienen nu de loenhuizen in Djocdja? vraagt hij. (De loenhuizen zijn verblijfplaatsen, door het bestuur daargesteld voor volk, dat ter slechter naam en faam bekend staat of reeds een veroordeeling heeft ondergaan. De bewoners mogen (moeten) overdag uit werken gaan om geld te verdienen voor vrouw en kinderen, maar tegen den avond moeten zij teruggekeerd zijn om in die verblijfplaatsen den nacht door te brengen. Deze menschen worden loens genoemd).

De vijandige geest onder de bevolking. In de „Kaoem Moeda” wordt een godsdienstleeraar aangevallen, die door zijn leerlingen een vlugschrift heeft laten schrijven ter bestrijding van de Sarikat Islam en daarbij de grofste leugens gebezigd heeft, voornamelijk hierop neerkomende, dat de eigenlijke bedoeling van de S. I. is een opstand tegen het Gouvernement in het leven te roepen. De Soesoehoenan van Soerakarta zou het denkbeeld daartoe hebben aangegeven, omdat hij verbitterd is, dat Java in zoo langen tijd in het bezit van de Hollanders is. Als deze opstand is uitgebroken, zal de Sultan van Turkije dien steunen en kanonnen en geweren zenden. Dit geschrift is in grooten getale in de Preanger Regenschappen verspreid. In een ander artikel wordt vermeld, dat de Pangoeloe van Tjandjoer er eigenlijk achter zit. Dit wordt in een ander artikel door een inzender tegengesproken.

Fanatisme. In evengenoemd blad („Kaoem Moeda”), is opgenomen een protest van den ondervoorzitter van de S. I. te Telokbetong, tegen den civiel gezaghebber aldaar, die als magistraat op een gerechtszitting gezegd moet hebben, dat de Islam een godsdienst is van slechtheid en drek; een dwaalleer, voor geen kwartmensch van waarde. Er wordt nog bij vermeld, dat deze magistraat een vrouwelijke getuige heeft laten mishandelen.

Nog wordt in dit blad het fanatisme van den voorzitter van de S. I. Goenawan veroordeeld, die aan den chef van den gezondheidsdienst te Batavia geschreven heeft, dat een Mohamedaansche vrouw geen vaccinatrice mag zijn, als in strijd met de Koran, die dit bedrijf voor vrouwen als haram beschouwt.

De schrijver zegt dat integendeel de Islam voorschrijft, dat men zijn medemensch goed moet doen; en dat doen toch de vaccinatrices, waar zij honderden vrouwen inenten, daarbij God biddende de ingeenten te bewaren voor de cholera. En nu zoude men, op grond van dien namens de Mohamedaansche gemeente geschreven brief, die vaccinatrices weer moeten ontslaan? „Vervloekt zij Goenawan, onwaardig individu, huichelend schrijver van leugen en bedrog”, roept de schrijver uit.

De redactie voegt hieraan toe, niet te kunnen begrijpen, dat Goenawan uit naam van de Mohamedaansche gemeente heeft kunnen schrijven. Als men zijn advies moest volgen, dan werden handelingen gepleegd, die zeer zeker haram waren. De vrouwen zouden voortaan door mannelijke vaccinators moeten worden gevaccineerd; en dergelijke lichamelijke aanrakingen worden door de Islam wel verboden.

WAT DE CHINEES VERTELT.

Administratieve aanschrijvingen. Volgens de „Pewarta Soerabaja” heeft de Gouverneur-Generaal de Hoofden van Algemeen Bestuur aangeschreven om in 't vervolg bij afwijzende beschikkingen op verzoeken, de motieven aan te geven, waarop de afwijzing berust.

Hadji Mohamed Omar van Tjoeramalang (Djombang), heeft volgens evengenoemd blad aan den G. G. een request ingediend, houdende het verzoek de Mektagangers toe te staan de reis over Singapore, Colombo en Bombai enz. te maken, voorzien van een visum repertum van den Turkschen Consul te Batavia. De Landvoogd moet hierop geantwoord hebben, dat 't hem onverschillig is of en hoe de menschen naar Mekka gaan, maar dat het N.-I. Gouvernement nu wel heeft overwogen, dat 't niet in het algemeen belang is, dat de Inlanders naar Mekka gaan, vermits het Gouvernement niet bij machte is hen te hulp te komen, als zij onderweg moeilijkheden ondervinden.

Duitsche gezindheid. Meergenoemd blad beweert, dat Turkije thans meer dan teleurgesteld is door zijn bondgenootschap met Duitschland. Een nieuwe overeenkomst is met dit rijk aangegaan, waardoor het daaraan met handen en voeten is gebonden. Wat zal het lot van Turkije zijn, als de geallieerden overwinnen, vraagt de schrijver? Ook Bulgarije werd gepaaid om een voor Duitschland voordeelig verbond te sluiten. Maar bekend is 't, dat de Bulgaren 't niet van de Duitschers moeten hebben. In een gezelschap over den oorlog pratende, vroeg iemand aan zijn kameraad: Als hier eens oorlog kwam, wat zoudt gij dan doen? Wel, antwoordde de kameraad, de zijde kiezen van den overwinnaar. Waarom? Wij zijn hier immers toch als karbouwen in een woud. Zij die het woud in hun bezit hebben, zijn ook eigenaren van de buffels.

De zwarte lijst en de gele lijst. Toen de Chineezen — alzo de „Bintang Soerabaja” — bij verschillende gelegenheden de boycot toepasten, werd dit door de Hollanders niet goed gevonden. Ergens in den Bijbel

CONSERVEN - TIELEMAN & DROS

LEIDEN - HOLLAND.

Blikgroenten

Visch, Vleeschwaren

Soepen, Pickles, Jams

Leveranciers aan het Departement van Koloniën, Oorlog Marine en aan de voornaamste Stoomvaartlijnen.

Instituut WOLTERS

Surinamestraat 25

Den Haag

OPLEIDING H. B. S.,

GYMNASIUM EN LYCEUM.

C. G. J. WOLTERS.

Kleermakerij UNICUM

Anna Paulownastraat 30a - DEN HAAG. - Tel. 4947

CHEMISCH REINIGEN
REPAREREEN
KEEREN

VERMAKEN

MODERNISEEREN

OPNIEUW VOEREN

OPPERSEN

OPZETTEN van zijden revers

STOPPAGE (onzichtbaar stoppen)

van Dames en Heerenkleeding.

Bijz. geschoolde Uniformwerkers, te kl. D. en H. Coupeurs

UNICUM bepaald den prijs vooruit.

Alle werkzaamheden geschieden bij ons op eigen atelier.

Hotel de Bellevue

Bezuidenhout 15 's-Gravenhage

Tel. Interc. H. 447.

Instituut „VAN WIJNGAARDEN”,

Neutrale School voor M.U.L.O Jongens en Meisjes.
2de Schuifstraat 332 (Duinoord), Den Haag.

Afd. A (6 leerjaren) opleid. H.B.S., Lyceum en Gymnasium
Afd. B (3 leerjaren voor leerlingen boven 12 jaar). Op-
leiding voor verschillende examens.

Schoolgeld f 60.— tot f 100.— per jaar.

Kleine klassen, ruime lokalen, Centr. verwarming, Electr. verlichting

W. M. WEIJNE

DANS-INSTITUUT.

Koningin Emmakade 133, Telefoon 3348

'S-GRAVENHAGE.

Prospectus op aanvraag gratis verkrijgbaar.

C. HOYNG,

Spuistraat 20-22

Den Haag.

AMSTERDAM - UTRECHT.

Onze Geïllustreerde Catalogus is een
uitstekende handleiding om zich op
huishoudelijk gebied in te richten.

TAFELSERVIEZEN, GLASWERK, LEPELS
VORKEN, MESSEN, GASOLINELAMPEN.

Prijscourant gratis.

van de Christenen wordt naar waarheid gezegd: Wat ik doen wil, dat doe ik niet, en wat ik niet wil, dat doe ik juist. De boycot, die de Europeanen zoo verafschuwen, wordt nu door hen zelf toegepast op hun eigen rasgenooten. Ten bewijze hiervan moge strekken de z.g. zwarte lijst tot uitsluiting van Duitschers en Duitse tokos en andere mensen, die om de een of andere reden met Duitschers in betrekking staan. En nu is de gele lijst der Duitschers gekomen om de Engelschen te dwarsboomen. De Engelschen hebben nu, volgens de laatste berichten, het Bataviaasch Handelsblad geboycot, omdat in dit blad nog al dikwijls partij getrokken werd voor de Duitschers. De meeste Indische couranten zijn anders niet neutraal en meer op de hand van Engeland. Die dat niet zijn, worden geboycot. De Inlanders kunnen hieruit wijze lessen trekken. De Duitschers te Batavia maken volgens het blad veel werk van de z.g. gele lijst. Er zijn 300 Duitschers, die er aan meedoen.

De politie te Soerabaja. Te Soerabaja wordt volgens de „Bintang Soerabaja” geklaagd over de slapheid van de politie. Het blad onderschrijft, wat een correspondent van de „Locomotief” hieromtrent volgenderwijs schreef: Ik meldde u reeds, dat het hier met de veiligheid alles behalve gunstig is gesteld. Er wordt hier veel gestolen, des nachts zoowel als op klaarlichten dag. In de huizen zoowel als op den publieken weg. Legio zijn de gevallen van ontrouwe bedienden, die er met de duiten of de barang van toewan of njonjah vandoor gaan. De Soerabajaasche politie? Die is eenmaal georganiseerd en driedubbel gereorganiseerd. We hebben hier een hoofdcommissaris, drie commissarissen eerste, vijf idem tweede klasse, een massa opzieners eerste, tweede en derde klasse, aspirant opzieners en Europeesche hoofdagenten en dan nog een heel legioen Inlandsche agenten. Buitendien nog de assistent wedono's en de mantris met hunne „oppassers”. En last not least: een particulieren nachtveiligheidsdienst, een groot voorrecht, dat alleen de krokodillenstad heeft. Verder hebben we hier nog een hoofdcommissariaat, twee afdelings- en vijf sectiechefs, benevens achttien posthuizen. En dan nog onze onvergelijke, wereldberoemde recherche! Een recherche, die haar sporen heeft verdiend. Die zich onverwelkbare lauweren heeft verworven door het arresteren van een Japanschen spion, die zich 24 uur later ontpopte in een eerzamen kockjesverkooper. Die geen klaarheid weet te brengen in allerlei duistere perikara's, die niet preventief werkt en ondanks het uitzetten van dag- en nachtposten en het doen van rondes geen diefstallen met of zonder inbraak, overklimming en ondergraving weet te voorkomen. De straatrovers geneeren zich niet om hun slag te slaan vlak voor de neuzen der rechercheurs en politieagenten. Ik geloof, dat een beetje minder theorie en minder nota's, zoowel onze politie als onze brave Soerabajanen ten goede zal komen.

Ziekengestichten. Hetzelfde blad ontving van Batavia het bericht, dat de G.G. een som van f 800.000 op de begrooting gebracht heeft voor de verbetering van de ziekengestichten in N. I. De bestaande toestand, zooals Z.E. dien te Batavia gezien heeft, was naar zijn oordeel alles behalve beredigend.

Van Vreemde Koloniën.

Amerikaansche koloniale politiek.

In verband met de kwestie van den overgang der Deensche Antillen onder Amerikaansche vlag en van 't gerucht van verkoopplannen van Nederl. Curaçao aan de Vereenigde Staten, wordt in de buitenlandsche pers aan deze uiting van de Monroeleer meer aandacht geschonken dan in Nederland zelf. In La Dépêche Coloniale zijn achtereenvolgens Michel Larchain en Camille Fidel aan 't woord geweest; zij herinneren daarbij aan artikelen in Amerikaansche bladen, die als voorloopers van de uitbreidings-actie kunnen worden aangemerkt en w. o. de beschouwingen van Ch. H. Sherrill in de Maartaflevering van de North American Review bijzondere oplettendheid vragen. Bij hetgeen daar aan 't brouwen is, achten wij 't niet overbodig hier de vooruitzichten, die Sherrill fantaseert, weer te geven. Hij noemt zijn artikel „de versterking van Latijnsch Amerika”, hij wil geen uitbreiding van Noord Amerika ten koste van Amerikaansche zusterstaten, maar de bezittingen der Europeesche mogendheden moeten Amerikaansch worden en komen aan de staten, die door hun natuurlijke ligging of eenig speciaal staatkundig belang zijn aangewezen. Hij acht nu 't gunstige oogenblik gekomen om aan Denemarken, Nederland, Frankrijk en Engeland aanbiedingen te doen om hun koloniën te koop, daar de financiële moeilijkheden, waarin zij verkeeren, hen hiervoor ontvankelijk moeten maken. Deze handelwijze zou slechts als een voortzetting gelden van de vrijmaking van Cuba, waarvoor N. A. miljoenen hebben besteed. Canada zou niet in 't plan worden opgenomen, daar 't in staat wordt geacht een self-gouvernement te worden, zoodra het dit zelf verlangt.

Hij gaat ook over tot een verdeling van de koloniën onder de nieuwe meesters. Hij droomt van een groot Columbië, dat mede Venezuela en Equator zal omvatten, aan deze gemeenschap zouden Engelsch- en Nederlandsch Guyana komen. Fransch Guyana zou voor Brazilië zijn bestemd. Britsch Honduras zou aan een bond van Midden-Amerikaansche staten komen. De eilanden zouden in 't algemeen komen aan de meest nabijgelegen Amer. republiek. Is de afstand te groot om ze daartoe als 't ware aangewezen te beschouwen en maken ze belangrijke strategische punten uit, die toegangen tot 't Panamakanaal beheerschen, dan behooren ze eenvoudig door de Vereen. Staten geannexeerd te worden. Venezuela zou de eilanden krijgen, die in zijn nabijheid liggen, evenals aan Argentinië de Falkland-groep wordt toegedacht.

De afstand zou of in geld of in ruil tegen de Philippijnen kunnen bewerkstelligd worden, zoodat ook het voor Amerika vervelende Philippijnenvraagstuk er zijn oplossing door zou vinden.

C. Fidel wijst er op, dat de denkbeelden van Sherrill gepubliceerd zijn in een tijd, waarin ook de laatste pan-amerikaansche congressen gehouden werden. Toch was er geen overeenstemming in opvatting. Terwijl Sherrill een plan ontwikkelt, waardoor de Amer. Staten in een klein aantal bonden gegroepeerd worden, spraken de congressen zich meer uit voor economische samenwerking, waardoor de handelsrelatiën beter zullen worden georganiseerd, zoodat de landen van de twee groote Amer. vastelanden minder afhankelijk zullen worden van Europa en Azië. Zij willen ook aansturen op eenheid in munt en in douanestelsel, op ontwikkeling van de gemeenschapslijnen te water en te land, op de stichting van succursalen van de N.-Amerik. banken en Midden- en Zuid-Amerika. Deze denkbeelden hebben echter geen algemeene instemming gevonden. Volgens 't rapport van A. Vinci, inspecteur voor de Italiaansche emigratie te Buenos Aires (Juni 1915) toonden de afgevaardigden uit Z.-Amerika een groote gehechtheid aan de gewoonten en traditiën, die uit de oude Europeesche latijnsche landen naar M. en Z. Amer. zijn overgebracht en voelden zij er niet veel voor aan N.Amer. een voorrang te geven op de bestaande Europ. relatiën.

Het pan-amerikaansche denkbeeld schijnt dus nog niet vlot ingang te vinden, ook het plan van Sherrill staat op een lossen grondslag, te meer daar 't lot van Haïta, San Domingo en Mexico nog niet zoo heel aanlokkelijk lijkt ter navolging.

Maar niettemin geeft de ijver van N.-Amer. reden om op zijn expansielust bedacht te blijven. Groot Britannië heeft aan deze aangelegenheid zijn aandacht gewijd, zooals uit de reorganisatie van zijn Antillen in een dominion van twee miljoen zielen mag worden opgemaakt. Welke voornemens heeft Nederland? Wij hebben een paar weken geleden op de noodzakelijkheid gewezen om tijdig een gedragslijn te overwegen, wij hebben toen volle aandacht gevraagd voor de nabijheid van de Nederl. eilanden Saba en St. Eustatius bij de Deensche Antillen, waarover thans zooveel te doen is, doch wij betwijfelen of onze oproep wel gehoor heeft gevonden, en toch, wanneer dit vraagstuk niet met beleid in een gewilde richting gestuurd wordt, zal 't ons onvoorbereid voor een niet gewilde oplossing stellen, — en wat dan?

Weet men de beschouwingen in de vreemde pers te ontdoen van 't gezocht en overdrevene, dan blijft in hun overeenstemmende strekking een waarschuwing over, waarvoor Nederland niet doof en blind mag blijven, indien 't zich nog als groote koloniale mogendheid wil beschouwen en doen eerbiedigen.

Duitschland verliest zijn laatste kolonie.

Dar-es-Salem, de hoofdstad van Duitsch O.-Afrika, is aan de colonnes, die onder de vereenigde leiding van generaal Smuts ageeren, overgegeven. Bij de taaiheid van verzet en verweer, die de D. overal toonen, zal de strijd in deze kolonie nog niet als geëindigd zijn te beschouwen, maar wel is hij hiermede beslist. De D. kunnen zeggen, dat zij met eere gedaan hebben, wat met de beschikbare middelen te doen was, maar de gecombineerde colonnes hebben met zooveel overleg en tact gehandeld, dat zij in betrekkelijk korten tijd de aaneenschakeling en samenvoeging van hindernissen door de natuur opgeworpen, en door den verdediger benut, hebben weten te overwinnen. Dit succes mag in de eerste plaats aan generaal Smuts worden toegeschreven.

Alleen door zijn manier van stelselmatig en toch voortvarend voortwaartschrijden, zóó dat uit verschillende richtingen te gelijk veld gewonnen werd, was 't mogelijk de krachten van den verdediger verdeeld te houden en zijn operatiegebied in snelle geleidelijkheid in te krimpen. De Boeren-generaals Botha en Smuts hebben in Z.-W. Afrika en in O.-Afrika lessen gegeven, die de strategen in Europa zich ten nutte kunnen maken.

Zooals wij zeiden, de oorlog is er nog niet afgelopen, ook nu blijft Smuts methodisch op dezelfde wijze te werk gaan.

Daags vóór den val van Dar-es-Salem seinde hij, dat de vervolging van de vijandelijke hoofdmacht in 't Uluguru-gebergte met voortvarendheid werd voortgezet, in weerwil van den ongewoon sterken regenval, die de bruggen heeft weggeslagen en de wegen vernield. Dit zou voor menig aanvoerder een reden zijn geweest tot uitstel, maar de Boeren hebben geleerd, zich hierdoor niet te laten ophouden. De plannen van den verdediger, om langdurigen tegenstand te bieden in dit daarvoor gunstige terrein en daardoor tijd te winnen, werden toen reeds als verijdeld beschouwd, daar ten W. van 't gebergte de bereden troepen op Mahalala en Nissaki aanrukten. Te gelegener tijd rukte de sterke afdeling van Deventer van Kilossa naar 't Z. op, de kolonne Northey marcheerde van Iringa en Lupembe in O. richting naar Mahenga. De kustkolonne, van Bagamajo opgerukt, naderde toen Dar-es-Salem, in samenwerking met oorlogsschepen. Zoo dreigde de hoofdplaats nabij de zee een insluiting door troepen, die langs den langsten weg over land gekomen waren, en die nu tot samenwerking met de marine kwamen. Dit is niet de meest gevolgde wég om een havenplaats aan te vallen, hoewel 't daarom toch geen ongekende wijze van oorlogvoeren is, zij heeft 't voordeel van het meesterschap over 't land reeds te hebben, wanneer de val van de hoofdstad volgt, terwijl anders de veroveraar excentrisch zijn strijdmiddelen moet verdeelen om 't land in te gaan, wanneer de verdediging niet wordt opgegeven na den val van de hoofdplaats.

Den 4en September kwam 't bericht der overgave. Maar ten Z. van Mrogoro werd de vervolging voortgezet. De hoofdmacht van generaal Smuts bevond zich bij Matombo, op de O. hellingen van 't Uluguru-gebergte. Kleinere afdelingen bewogen zich door 't heuvelland in Z. richting; van 't W. trokken bereden afdelingen naar de overgangen over de Ruahu-rivier, in samenwerking met afdelingen van van Deventer, wiens hoofdmacht Kihimi had bereikt. In 't Z. gebied bereikten de kolonnen onder Northey Neu Iringa, zij hadden verder Mahego tot bestemming, in welke richting alle D. troepen trachten terug te trekken, die zich nog te velde bevinden. De marine bezette daarna de havens Kilwa Kiwintsch en Kilwa Kissiwani (t. Z. v. Dar-es-Salem). De kolonnen rusten te Dar-es-Salem dus niet op hun lauweren; daar de plaats door de bezetting ontruimd was, gaf de verdediger zoo aan, dat hij ook niet strijdensmoede was. Een fiere strijd!

OOST- EN WEST-INDISCH LITERAATUUR-OVERZICHT.

De Handel.

In no. 8 van het maandschrift „De Handel”, vervolgt J. Kleijntjes zijn beschouwingen over oorsprong en geschiede-

G. J. R. VAN DER GAAG & ZOON
GROENMARKT 27
TELEPHOON No. 2512

Hotleveranciers.

□ □ DROGERIEN :: :: CHEMICALIËN □ □
□ DEPOT DER MEEST BEKENDE BINNEN- □ □
□ □ EN BUITENLANDSCHE SPÉCIALITÉS □ □

HET INDISCH RESTAURANT in Amsterdam is

Hôtel PHILADELPHIA
Leidschekade 94.

Dagelijks van 12 tot 8 uur.
Pension per dag vanaf f 4.-. Tevens Europeesche Keuken
Exploitant van het Indisch Huis op de Ten- A. VISSCHER.
toonstelling de Vrouw 1813-1913.

Modemagazijnen

F. L. VAN BOMMEL

Vlamingstraat 8-10.
Prins Hendrikstraat 104-106

Modern
Bontwerk.

Huis van Vertrouwen.

„DE OUDE VETTE HEN”

Anno 1680.

DRIEHOEKJES. TEL. HAAG 2480 en 2500.
Holleveranciers.

BRUINBROOD

SPORTBESCHUIT
BESCHUIT
BANKET

BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL

E. VAN ANDEL, WEIMARSTRAAT 16a bij de
Suezkade, DEN HAAG.

Levering van abonnementen op alle
Binnen- en Buitenlandsche Dag- en Weekbladen, Tijdschriften
en Modeplaten.

ADVERTENTIE-BUREAU.

Groote keuze Geïllustreerde Briefkaarten.

LEESBIBLIOTHEEK in 4 talen
(De nieuwste uitgekomen werken worden direct opgenomen).

THE BERLITZSCHOOL OF LANGUAGES

WELBEKEND-BU ALLEBY DIE MET VERLOF IN NEDERLAND VERTOEVEN

DEGELUK-ONDERWJS-IN

DUITSCH, ENGELSCH, FRANSCHE, SPAANSCH, ITALIAANSCH

LET OP HET JUISTE ADRES DER ORIGINEELE BERLITZSCHOOL
— OVER DE WAALSCH-KERK —

58^a NOORDEINDE NIET-BOVEN-KRUL TEL: 2234

ROTTERDAM,
STATIONSWEG 42A
DEN HAAG,
PRINSESTRAAT 19-21

P. Hopman

Fotograaf.

Speciale Inrichting voor Schetsfoto's, in alle formaten.
Zeer billijke prijzen. Zie Etalage.

(Reclame) FOTO'S CABINET, in f 1.50
massief eiken lijstje.

Adverteeren doet verkoopen.

nis van de tabak'. Dit gedeelte heeft uitsluitend betrekking op den Indischen Archipel.

Verder vinden we in dit nummer onder het opschrift „Koloniale beheer” een kritiek op het Indische financieel beleid, naar aanleiding van de eerste leening der koloniën.

Onze Koloniale Landbouw.

Dat de serie geschriften „Onze Koloniale Landbouw” onder redactie van Dr. J. Dekker zeer in den smaak valt is genoeg bekend; hoewel ze zelfs nog niet geheel compleet is, zijn van sommige deeltjes reeds herdrukt noodig. Zoo ontvingen we nu bijv. weer een 2en druk van het door den heer J. J. Paerels beschreven werkje, dat over de rijst handelt. In hoofdzaak is deze druk gelijk aan den eersten. Alleen het hoofdstuk ziekten en plagen onderging eenige uitbreiding in verband met nieuwere onderzoekingen te Buitenzorg verricht. Overigens zijn geen wijzigingen aangebracht.

Handelingen Ned.-Indische Juristen-Vereeniging.

De jongste aflevering van dit periodiek (Bijlage van het Indisch Tijdschrift van het Recht) bevat een prae-advies van Mr. A. Neytzell de Wilde, getiteld: Welke is de bewijskracht der ingevolge art. 1 der overschrijvingsordonnantie (Stsbl. 1834, no. 27) opgemaakte eigendomsbewijzen? Is die bewijskracht voor de rechtszekerheid van den eigendom voldoende of behoort zij in het belang daarvan te worden uitgebreid?

De Schr. heeft zijn taak zeer ruim opgevat, zich niet bepaald tot eigen mening, maar de vragen zoo objectief mogelijk behandeld en een veelvuldig gebruik gemaakt van jurisprudentie en van andere schrijvers.

Reglement Rechtswezen Oostkust Sumatra.

Als uitgave van de N. V. „De Deli Courant” te Medan, is verschenen: Reglement op het Rechtswezen in het Gouvernment Oostkust van Sumatra. Bijgewerkt uit de betrekkelijke Staatsbladen tot 1 Jan. 1916.

We veroorloven ons de opmerking dat, waar deze uitgave (waarvan de prijs werkelijk niet gering is), is samengesteld om tijdroovend zoeken in de Staatsbladen te voorkomen, de samensteller een nuttig werk zou hebben verricht indien hij zijn geschrift van een register had voorzien. Wellicht kan met deze opmerking bij een eventueelen herdruk rekening worden gehouden.

Jaarboek Suikerfabrikanten.

Bij J. H. de Bussy te Amsterdam verscheen de 21e jaargang (1916-17) van het Jaarboek voor Suikerfabrikanten in Ned.-Indië (met kaart, aangevende de ligging der suikerfabrieken van Java en Madoera.)

Economisch overzicht van Ned.-Indië.

Als No. 7 van de publicaties in 1916 van de Afdeling Nijverheid en Handel te Buitenzorg is verschenen „Halfjaarlijksch overzicht van Nederlandsch-Indië” (eerste halfjaar van 1916). (Volgens een aankondiging in No. 28 der zgn. „Korte Berichten”.)

Gedenkschrift Mr. C. Th. van Deventer.

Bij de uitgevers P. N. van Kampen en Zoon te Amsterdam is ter perse: „Leve en Arbeid van Mr. C. Th. van Deventer, beschreven en verzameld door dr. H. T. Colenbrander en J. E. Stokvis. Deel I zal bevatten een levensbeschrijving van Mr. C. Th. van Deventer, van de hand van dr. H. T. Colenbrander; deel II een bloemlezing uit zijn voornaamste geschriften, en deel III, het laatste deel, een overzicht van de kleinere geschriften en redevoeringen, benevens een register op het geheele werk. Het werk zal bevatten een reproductie naar een portret van Mr. C. Th. van Deventer, geteekend door Jan Veth, benevens een 14-tal andere illustraties. Het eerste deel zal in dit najaar verschijnen, het tweede vermoedelijk ook nog in 1916, het derde in het volgende voorjaar. (N. R. Crt.)

De havenwerken van Makassar.

Onder dezen titel heeft de heer L. de Groot, aannemer en hoofduitvoerder der havenwerken te Makassar, een brochure uitgegeven (bij Belinfante—Schinkel, Den Haag), bevattende „kanttekeningen” op de „Nota van den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken met betrekking tot het advies betreffende de in uitvoering zijnde havenwerken te Makassar enz. enz.” De heer de Gr. beschuldigt den heer J. Homan van der Samen (die als toenmalig Directeur der B. O. W. de nota samenstelde), van valsche voorstellingen onjuistheden, beledigingen, enz.

Toradjasche karaktertrekken.

Aldus het opschrift van een artikel van Dr. N. Adriani in het Sept.-No. van „Onze Eeuw”. Schr., die jarenlang onder de Toradjas heeft verkeer, geeft een zeer duidelijk beeld van hun karaktereigenschappen, waarop, zegt hij, een drie-tal factoren belangrijke invloed hebben uitgeoefend, nl. de communistische levenswijze, de slavernij en de godsdienst.

Encyclopaedie van Ned. West-Indië.

Opnieuw is eene aflevering verschenen, de elfde. Zij begint met het slot van het artikel slavernij en eindigt met Verdragen.

Behalve deze vrij uitvoerige artikelen (vooral het laatste is zeer breedvoerig opgezet, en wordt in een volgende aflevering vervolgd), zijn de volgende onderwerpen min of meer uitvoerig beschreven: Spelen. — Strafrecht en strafstelsel. — Suikerriet. — Suriname. — Sypesteyn. — Tijdschriften en periodieken. — Tooneel. — Treef. — Veeteelt.

Wegens plaatsgebrek kunnen wij geen dezer — meeren-deels zeer interessante — artikelen, afzonderlijk bespreken.

Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië.

Uit den inhoud van afl. 3 van deel LVI noteren we de volgende bijdragen: Eenige beschouwingen naar aanleiding van de verhandeling van den heer P. C. Flu „Epidemiologische studien over de cholera te Batavia, 1909—1915”, door Dr. O. L. E. de Raadt. — Enkele opmerkingen naar aanleiding van de „beschouwingen” van Dr. de Raadt, door P. C. Flu. — Pestbestrijding in New Orleans, door C. Bonne te Paramaribo. — De quantitative bepaling van ureum in urine van de urease in sojabonen, door Dr. P. A. Boersma.

De Indische Gids.

Het Sept.-Nr. bevat slechts een twee-tal zgn. hoofdartikelen, nl. van Mevr. K. H. Corporaal over de districts- en regentschapsgerechten in Ned. Indië (wordt vervolgd), en zoomede het slot van H. H. van Kol's „Twee verschillende werelddelen (waarin de schr. een schets geeft van het Japansche volk, gegrond op persoonlijke waarneming).

Verder de gewone rubrieken: Varia. — Maandelijksche revue van brochures, enz. — Koloniale literatuur. — Wetenschap en Industrie. — Bibliographie voor Oost- en West-Indië.

Een landbouwkundig weekblad voor Ned.-Indië.

Het aantal periodieken in Indië neemt voortdurend toe. Thans is weder opgericht (onder redactie van A. de Koning te Soekaboemi), een „Algemeen Landbouweekblad voor Nederlandsch-Indië”. De eerste twee Nrs. (van 7 en 14 Juli) maken een gunstigen indruk. Behalve een aantal kleinere stukjes, vinden we grootere over Kamers van Landbouw in Indië. Vruchtenteelt op Java. — Ontginning van boschgrond, bestemd voor kinaplantsoenen, enz.

De redactie zet in een „Wat wij willen” haar standpunt uiteen, waaraan het volgende is ontleend:

„We staan de belangen voor niet alleen van de directies, de administrateurs en de employées, maar ook van land en volk. We wenschen noch zuiver praktisch, noch zuiver wetenschappelijk te zijn, maar we willen beide partijen hooren, we zullen, als ze met gezonden kost opkomen, beide hun schotels laten opdragen. Ieder, die op de eene of andere manier geïnteresseerd is bij den landbouw, moet in ons weekblad zijn orgaan zien, dat hij steunt, en gedeeltelijk mee samenstelt. In de eerste plaats zullen opgenomen worden origineele stukken over onderwerpen, rakende de belangen van den Indischen landbouw. In de tweede plaats handelsberichten voor zoover ze in het belang van de planters zijn. Verder korte berichten, mutatiën, vragen over vakaangelegenheden, korte besprekingen over nieuw uitgekomen landbouwkundige werken, brochures, enz.

Kolonial Tijdschrift.

In de Sept.-afl. worden de volgende onderwerpen behandeld. Stoomscheepvaart in Ned.-Indië, door P. Scheffer (tekst eener voordracht, gehouden voor de Ned. Indische Bestuurs-academie). — De wegen op het eiland Java en het verkeer daarop, door H. Kool. (Slot.) — Mémoires van een Atjehschen balling, door H. T. Damsté (vervolg; het eerste gedeelte verscheen in de Indische Gids). — Het gedenkschrift van een ambtenaar-krijgsman (nl. Nahyys), door S. Kalf (slot). — Eene beschouwing over den in den nacht van 21 op 22 December 1915 plaats gehad hebbenden overval van Padang Pandjang, door C. P. — B. B. geschiednissen, Feiten en figuren, door Ekhard.

Overigens de gewone rubrieken: Kroniek, door Tertius. — Persoverzicht, door A. H. J. G. Walbeehm. — Vreemde Koloniën, door H. D. — Boekbespreking. — Bibliographie.

Indisch Staatsblad.

De heer Joh. Suys volgt in de Java-Post van 7 Juli zijne beschouwingen over het Indische Staatsbeleid; hij behandelt thans de partijgroepering in Indië. Van denzelfden schrijver nog een artikel in het 1 Juli-Nr. van „Locale belangen”, onderwerp: De instelling van een dagelijks bestuur (de kwestie der burgemeesterbenoemingen).

De Indische Mercur.

Inhoud van No. 36: De toekomst der bibitvoorziening van de Javasuikerindustrie, door J. Sibinga Mulder. — Begroeting voor de oprichting van een suikeronderneming van 4000 acres in Suriname, door J. Brown te Paramaribo. — Soekaboemische landbouwvereniging. — Rietsorten van het Chumnee bloed. — Bibit voor oriënteerende variëteitenproeven 1916—17. — In- en uitvoer der voornaamste handelsartikelen op- en van Java en Madoera. — De overzeesche handel en de oorlog. — Kulturbertichten. — Kleine mededeelingen, zoomede de overige wekelijksche rubrieken.

Orgaan Indische Krijgskundige Vereeniging.

No. 52 van dit periodiek bevat het verslag der Alg. Verg. op 6 Maart jl., waarin de debatten naar aanleiding der militie-voorstellen.

No. 53 van de Alg. Verg. van 14 en 15 Maart, met debat over het onderwerp: Een en ander over de positieverbetering van de militairen beneden den rang van onderluitenant. Inleider: H. C. Kerkkamp.

De Macedoniër.

In de Sept.-afl. een belangwekkend artikel van Dr. H. S. Pruys over den missionairen arts en de particuliere praktijk. — Verder eene beschouwing van W. F. C. van Helsing, getiteld Dr. Djawaschool. Nieuwe organisaties voor den medischen en den scholendienst. Zendingsoekhouder. — Ds. Dijkstra behandelt in zijn rubriek „Uit mijn Camera”, verscheidene onderwerpen in verband met de Christelijke Zending en den Islam.

Indische Spoorwegpolitiek.

In de jaargangen 1913—1915 verscheen van de hand des heeren S. A. Reitsma een serie interessante beschouwingen over dit onderwerp. Deze beschouwingen hebben zoodanig de aandacht getrokken, dat de voorraad der afzonderlijke overdrucken reeds spoedig uitgeput was. Thans zijn ze, eenigszins aangevuld en gewijzigd, opnieuw in druk verschenen, een lijvig boekdeel vormend, getiteld: „Dienst der Staatsspoorwegen in Nederlandsch-Indië. Mededeelingen, 1e Afeeling, No. 1. Indische Spoorwegpolitiek. (Deel I), door S. A. Reitsma, Chef der 1e afdeling S.S. (Bataavia, Landsdrukkerij)”. —

Groot-Industrie in Japan.

Verschenen is: De ontwikkeling der groot-industrie in Japan. Rapport, samengesteld ingevolge opdracht van den Minister van Koloniën, door H. H. van Kol, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. (s-Gravenhage, drukkerij J. Bootsma, 2 dln.)

Aangezien de opdracht aan den heer Van Kol luidde in Japan een onderzoek in te stellen naar den staat van ontwikkeling van de nijverheid en naar hetgeen daar te kande is verricht, om die nijverheid te bevorderen en tot ontwikkeling te brengen, in verband met het vraagstuk der inheemsche nijverheid in Nederlandsch-Indië, ligt het voor de hand, dat het rapport van den schrijver met groote belangstelling zal worden gelezen door hen, die in de economische ontwikkeling van den Indischen Archipel belang stellen.

Dezerzijds wordt volstaan met er op te wijzen, dat Hoofdstuk III van deel I van het rapport behelst: „Zal het mogelijk zijn met den Javaan een groot-industrie in het leven te roepen?” welke vraag de schr. met „ja” beantwoordt. Verder handelt Hoofdstuk VI over de van overheidswege op Java te nemen maatregelen in verband o. a. met het scheppen eener Inlandsche fabrieksnijverheid met Inlandsch kapitaal.

Deel II bevat hoofdzakelijk monographieën van diverse industrieën in Japan (met wenken voor toepassing in Indië.)

Leeszaal Heulstraat 17.

Opgave van dagbladen en tijdschriften, ter lezing liggend in de leeszaal van het Hoofdbestuur van „Oost en West”, Heulstraat 17, Den Haag, welke dagelijks, Zon- en feestdagen uitgezonderd, geopend is van 'smorgens 9—6 uur 's namiddags.

De Planter, De West, Suriname, De Surinaamsche Bode, Sumatrapost, Sumatrabode, De Padanger, De Sumatra Courant, Javabode, Bat. Nieuwsblad, Soer. Handelsblad, Nieuwe Soer. Courant, Deli Courant, Atjeh's Nieuws- en Advertentieblad, Preangerbode, Javascbe Courant, De Loco-motief, De Banier, Het Witte Kruisblad, De Nieuwe Vorstenlanden, De Hofstad, enz., benevens 20 diverse Maleische bladen en tijdschriften en tal van Brochures, Jaar-verslagen, enz.

Verscheidene periodieken, waaronder:

Hou en trou, Vrede door Recht, De Stem van Indië, Tijdschrift voor economische geographie, Nederl. Zending-Genootschap, Indisch Genootschap, Weekblad voor den handeldrijvenden en industrieelen middenstand, Exportblad.

Leeszaal Laan van Meerdervoort 187.

Bat. Nieuwsblad; De Locomotief; Het Soer. Handelsblad; De Sumatra Post; De Sumatra Bode; Suriname; Tjahaja Sumatra; De Ind. Mercur; Weekblad voor Indië; De Banner; De Ind. Gids; Neerlandia; Koloniaal Tijdschrift; Vrede door Recht; Onze Vloot; Ons Leger; Maandblad voor Vrouwenkiesrecht; Theosophisch Maandblad; Korte ber. voor Landbouw, Nijverheid en Handel; Publicaties v. h. Ned. Ind. Landbouw Syndicaat; Archief v. d. Suiker-Industrie in Ned.-Indië; Korte verslagen van de Verg. der Tweede Kamer der Staten-Generaal; Brochures, enz. benevens een Bibliotheek.

Mededeelingen.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

In de leeszaal Heulstraat 17, Den Haag, zijn o.a. ter lezing gelegd:

1. Encyclopaedie van Ned. West-Indië onder redactie van Dr. H. D. Benjamins en Joh. F. Snelleman, Afl. 11.

Naamlijst van nieuw toetredenen leden.

Naam	Contributie
Mej. M. R. E. van Es, Onderwijzeres N.-I., Delft	f 2.50
J. M. Haije, Den Haag	2.50
G. de la Valette, Oud-Resident, Scheveningen	3.—
L. Baron van Heeckeren tot Waliën, Den Haag	5.—
C. J. Albinus, Den Haag	2.50
Th. A. C. Comvalius, Suriname	3.—
Mej. A. C. Comvalius, Suriname	3.—
H. C. Pons, Den Haag	2.50
F. J. Ament, Sittard	2.50
Mevr. de Wed. A. van Ardenne, Den Haag	5.—
L. Sieling, Den Haag	2.50
J. A. Verhoog, Ingenieur B. O. W., Den Haag	3.—
Mevr. C. M. H. Bangert, geb. Engelhard, Den Haag	2.50
F. Raaijmakers, Ingenieur S.S., Den Haag	2.50
E. A. Engelbrecht, Den Haag	5.—
W. 's Jacob, Den Haag	2.50
J. E. Ch. Stuurman, Amsterdam	2.50
E. Wijbenga, Dir. Gevangeniswezen N.-I., Arnhem	2.50
Douair. E. H. 's Jacob, geb. de Stuurs, Den Haag	2.50
Mevr. E. M. Kalf, geb. Rutgers van der Loeff, Bloemendaal	5.—
Mej. F. der Kinderen, Den Haag	2.50
Mevr. A. M. de Clercq, geb. Stoop, Bloemendaal	5.—
P. Verschuil, Bloemendaal	5.—
Mr. J. G. Huijser, Den Haag	2.50
J. G. Peeting, O.-I. Ambtenaar, Utrecht	3.—
G. Kooij, Doorn	10.—
A. A. Gobius, Secr. Dep. v. Landb. N.-I., Den Haag	2.50
A. Broese van Groenou, Wassenaar	2.50
Mevr. D. J. van Burmania Baresse Rengers, Zeist	2.50
Douair. P. Gravin van Heerdt tot Eversberg— Quarles van Ufford, Bloemendaal	5.—
H. Lever, Adsp. Houtvester, Buitenzorg	3.—
Prof. J. de Louter, Hilversum	5.—
Mevr. D. Schieferdecker, geb. Stibbe, Bloemendaal	2.50
Mevr. A. Scholten, geb. Stortenbeker, Bloemendaal	5.—
E. W. Faber, Arnhem	2.50
G. L. Gonggrijp, Controleur B. B., Den Haag	2.50
P. van der Roest, O.-I. Ambt., Den Haag	2.50
Aug. Janssen, Amsterdam	25.—
Mr. D. J. van Doorninck, Hattem	2.50
Mevr. Th. W. J. Blijdenstein, geb. Coninck Liefsting	5.—
G. O. V. Mallien, Controleur B.B., Den Haag	2.50
E. W. Toledo, Rotterdam	2.50
Mr. C. Süthoff, Den Haag	2.50
W. P. F. L. Winckel, Controleur B.B.	2.50
K. W. L. E. Harbord, Ass. Resident, Den Haag	3.—
Mej. C. van Stralen, Den Haag	2.50
Ibrahim gelar Datoek ten Malaka, Bussum	2.50
Mevr. P. F. Abell, Den Haag	2.50
E. B. Masthoff, Gep. Ass. Resident, Den Haag	2.50

LEDEN of ABONNÉ's, die het Weekblad niet tijdig ontvangen, en hun, die VERHUIZEN, wordt verzocht hiervan bericht te zenden en het nummer van de adresstrook op te geven aan den Administrateur, Heulstraat 17, Den Haag, Tel. 4519.

VAN SEVENTER & PALUDANUS

KLEERMAKERIJ

Heerengracht 38 - Telefoon 4214

Draagt onze reclame

COLBERT-COSTUUM

naar maat van f 35.—

Diverse dessins prima Engelsche Stoffen - Solide bewerking.

Hôtel Astoria et de Paris
 Modern Familie-Hôtel
 Hoefkade 9-11 - Tel. 6056
 Station H.Y.S.M. Den Haag

Mode-Academie J. & G. DE GRAAFF,
 's-Gravenhage - Anna Paulownastraat 18a.
Voornaamste Vakschool in het Costuumvak.
 Theoretische en praktische, volledige opleiding van Dames tot Costumière, 1e Coupeuse,
 Directrice en Leerares in het Costuum-, Mantel- en Lingerievak.
 Aanmeldingen bij de Directrice G. DE GRAAFF.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Aan het Bureau **Laan van Meerdervoort 187**, zijn van 10-12 en van 2-4 uur (uitgezonderd Zaterdagmiddags) inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken voor:

Muziek- en Zanglessen.	Lessen in Machineschrijven en Stenografie.
Teeken- en Schilderlessen.	Dame als Hoofd — of hulp in de huishouding.
Lessen in moderne talen.	Dame als Lectrice of Dame van gezelschap.
Fransche-, Duitsche-, Engelsche- en Italiaansche Conversatielessen.	Kinderjuffrouw in Indië.
Opleiding admittie examen H. B. S. en Gymnasium.	Indische massage en manicure, uitsluitend voor Dames en kinderen.
Handwerklessen.	Zweedsche gymnastiek, Heilgymnastiek, enz., uitsluitend voor Dames en Kinderen.

Deze inlichtingen zijn ook te verkrijgen op schriftelijke aanvraag bij den Secretaris der Commissie voor hulp aan werkzoekenden, den heer J. A. SOETENS, **Ieplaan 11**.

Aan bovengenoemd adres zijn ook inlichtingen te bekomen omtrent Families, die zich belasten met de opvoeding van kinderen, omtrent hotels, pensions, inrichting, medische hulp, onderwijs enz.

Indische Dienstboden kunnen zich aangeven in **Laan van Meerdervoort 187** voor eene verandering van dienst, of een dienst bij een naar Indië terugkeerende familie; hetzij schriftelijk of mondeling; voor eene voorloopige opname tot het tijdstip van weder in dienst treden bestaat geen gelegenheid.

OPGAVE van Leden der Vereeniging „Oost en West”, die zich beschikbaar stellen voor het geven van privaattlessen in Indische talen.

A. H. J. G. WALBEEHM, van Lumeyst. 100, 's-Gravenhage,	{	Javaansch, Maleisch.
Mr. E. RIJKE, Witte Singel 46, Leiden	{	Javaansch, Maleisch, Madoereesch.
S. TAGOR, Inl. Veearts, Burg.'Reigersstr. 51 ^{bis} , Utrecht,	{	Maleisch, Battaksch.
W. G. HAUFF, Voorzitter der Federatie van Ned. Stenografie-leeraren in Ned.-Oost-Indië, Vaartweg 75, Hilversum.	{	Maleisch, Boekhouding b. d. Suiker-Industrie volgens The Decimal Classification and Relativ Index by Melvil Dewey.

LEDEN, die in deze opgave opgenomen wenschen te worden, kunnen zich opgeven aan den Secretaris der Vereeniging, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West”, Heulstraat 17, Den Haag zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. Een Boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.
 door J. H. en H. B.
 Prijs: 1 exemplaar f 0.10. 50 ex. f 2.80.

voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen” f 2.20 per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

b. Onze Oost II. Iets over den Inlander en zijn Zieleleven.
 door T. J. BEZEMER.
 Prijs: 1 exemplaar 5 cent. 50 ex. f 2.—;

voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen” f 1.55 per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West”, Heulstraat 17, de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, en andere Boekhandelaren zijn verkrijgbaar:

- a. Onze West: **De Kolonie Suriname**, door REMAN IRUS (FRED. OUDSCHANS DENTZ);
 Prijs per exemplaar f 0.25 en f 0.03 frankeerkosten
- II. **De Kolonie Curaçao**, door M. VICTOR ZWIJSEN, Oud-Rector van het Colegio „Santo Tomás” te Curaçao.
 Prijs per exemplaar f 0.25 en f 0.03 frankeerkosten
- b. Staats- en partic. betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen; Werkkring en Vooruitzichten
No. I. De Bestuursambtenaren in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten
No. II. De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.	Prijs: f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. III. De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.15 per exemplaar en f 0.01 frankeerkosten.
No. IV. De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.40 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. V. De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. VI. De Ambtenaar bij het Onderwijs in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. VII. De Vooruitzichten van den Nederlandschen arts in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. VIII. De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.	Prijs: f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. IX. De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. X. De Ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederlandsch-Indië.	Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

Goed en billijk pension

voor Ind. kinderen bij Mevr. KOKER, Kleverparkweg No. 45, Haarlem. Informatiën gaarne verstrekt door Dr. A. BORGMAN, Dir. der H. B. S. en Handelssch. te Haarlem en Ds. S. BARTSTRA, oud Ind. pred. te Geertruidenberg.

Vleugels, Piano's Kunstspel-Piano's, Orgels
 Verhuur PIANO's van f 15.- p. mnd of f 50.- p. j. af.
 VLEUGELS „ f 8.- „ „ „ f 80.- „ „
 REPARATIE - STEMMEN - RUIL.
 Afdeeling Gebruikte Instrumenten.
 Speciale Inrichting voor het gereedmaken voor de TROPEN.
GOOSEN & SWAGERMAN
 DEN HAAG - BOEKHORSTSTRAAT 149

„MODERN-SHOE”
 5 Vlamingsstraat 5 Den Haag
 1e huis vanaf de Veenestraat.
 Soliedste adres voor Dames-, Heeren- en Kinder-schoeisel, in alle genres.
 ALLE REPARATIËN SPOEDIG EN BILLIJK.
 Aanbevelend,
 (On parle Français). P. Ph. BAZIN.

KEIZERSHOF
 DEN HAAG, Spuistraat hoek Veenestraat.
 STOFFEN, ZIJDE, FLUWEEL, FLANEL en KATOEN.

NIEUWENDIJK 194-196 AMSTERDAM.
 Rijke keuze in moderne BLOUSES.
 Waschbare Zijden Blouses. Mousselin Blouses.
 Crêpe de Chine Blouses in alle nieuwe kleuren.
 Zijden Blouses.
 Stoffen, Zijde, Gekleurd Katoen, Sportflanellen, Mantels, Mantelcostumes, Rokken, Peignoirs.

F. C. DE BRUYN
 Magazijn van Comestibles en Fijne Vleeschwaren
 LEVERT UITSLUTEND EERSTE KWALITEIT ARTIKELN TEGEN BILLIJKE PRIJZEN.
 Bestellingen worden dagelijks opgenomen en franco thuis bezorgd.
 Vraagt Prijscurant. Neemt Proef.
 Telefoon 3361 - Danckertstraat 43.

Fröbel-inrichting en Handwerkschool
 Internaat voor kinderen van 2-12 jaar.
 De Perponcherstraat 134 Den Haag.
 Spreekuur: Maandags en Donderdags van 10-11^{1/2} en 2-3^{1/2} uur.
 J. E. UBENS, Directrice.
 M. UBENS.

NATIONALE
 BOOMPJES 10 Levensverzekering-Bank ROTTERDAM

Huishoudelijke-
en Keuken-Artikelen.
Kolen- en Gasfornuizen.

FRANS VAN WIJK & ZONEN
24 VLAMINGSTRAAT - DEN HAAG
TELEFOON 773.

Baden en Geysers.
Gas- en Elec. Ornamenten
Haarden en Kachels.

J. C. P. HOOGVEEN,

Hofleverancier
van H. M. de Koningin en van H. M. de Koningin-Moeder
Wijnen, Comestibles, Thee.
UITSLUITEND 1ste KLAS KRUIDENIERS EN
INDISCHE WAREN.
Fred. Hendriklaan 141. Telefoon S. 429.
OPGERICHT 1811.

SEMI EMAILLE FOTO'S
op Broche, Daspelden, Manchetknoopen
en Aanhangers, NAAR ELK PORTRET,
bestelt U het best bij:
A. M. A. SUSAN
Regentesselaan 108 - Telefoon Haag 6757
Boekhorststraat 14 - Telefoon Haag 3305
BROCHE vanaf 70 cent.

WIJTENBURG-MOLL

MEUBILEERING
BEHANGERIJ STOFFEERDERIJ
INRICHTING VAN VILLA'S EN HUIZEN
in huur per maand en per jaar.
Anna van Saxonplein 2 - 's-Gravenhage - Tel. 7255

UITGAVE van de N.V. Boekdrukkerij v.h. Firma T. C. B. TEN HAGEN
en bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar:

GEILLUSTREERD

Nederlandsch Conservenboek

VOLLEDIGE HANDLEIDING

VOOR

H.H. Conservenfabrikanten, Restaurateurs en Koks,

ALSMEDE VOOR

Particulier gebruik

DOOR

LEONARD G. BOL.

Prijs: ingenaaid . . . . . f 2.40
gebonden . . . . . - 2.90

Brengt een bezoek aan BOEATAN
: Magazijnen van INDISCHE KUNSTNIJVERHEID :

P. B. VAN MOORSEL & CO

Kerkplein 11-12, naast het Hoofdpostkantoor.
Torenstraat 5-6 - Telefoon 2898 - Den Haag
Goedkoopst adres voor het geheel
of ged. installeeren van woningen.

Sigarenmagazijn

W. H. RUSMAN

Weimarstraat Den Haag

hoek van Bylandtstraat 89-91.

TELEFOON HAAG 8392.

WISBRUN & LIFFMANN.

Veenestraat 35-37 - Tel. 2503. - Den Haag.

DAMES MODEARTIKELN.
ZIJDEN STOFFEN, FLUWEELEN, KANTSTOFFEN.
ALLE SOORTEN GARNEERINGEN, ENZ.

BALARTIKELN.

Vraagt Uwen langanan „**HIGHSPEED**” POETSCRÈME
van de American Company of Chemical Products.

Hoofdagent voor Nederland **A. J. A. MUSSERT, 's-Hertogenbosch.**

Met **HIGHSPEED** poetst gij Uw zilver, koper en nikkel in een minimum tijd

RIPPEN

Pianohandel

PIET HEINSTRAT 42
ELANDSTRAAT 17.
Tel. 4683.

Verhuren Stemmen

ROTTERDAMSCH BANKVEREENIGING

Kapitaal en Reserven f 43.500.000.-

ROTTERDAM - AMSTERDAM - 'S-GRAVENHAGE

Behandeling van alle Bankzaken.

J. B. HEIJDEMAN,

CONFISEUR. - PATISSIER.

Valeriusstraat 3, Tel. H. 7857.

Speciaal adres
Zoute Krakelingen.